№ 119 ՈՒՐԲԱԹ, 4 ՅՈՒՆԻՍԻ

1910

ԵՐԵՍՈՒՆՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՈՒՐԲԱԹ, 4 ՅՈՒՆԻՍԻ № 119

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը 6 ռուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.

Մեր հասցէն Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Сергіевская ул., № 5.
Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Խմբագրատան տէլէֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզուով

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կօպէկ։

Խմբագրատան տէլէֆօն № 253

ՄՇԱԿ

Հասցէն. ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ». TIFLIS, Rédaction «MSCHAK».

Յայտարարութիւնների համար վճարում են. 1 երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպ., վերջին երեսի վրա՝ 10 կոպ.։ Կովկասից դուրս յայտարարութիւնները ընդունվում են բացառապէս Торг. Домъ „Л. и Э. Метцль и К°“ ֆիրմայի միջոցով Մոսկվայում, Պետերբուրգում և Վարշավայում։

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ԽՐԱԽՈՅՍԻ ԱՐԺԱՆԻ

Մեր ընթերցողների ուշադրութիւնն ենք հրաւիրում Ղազախի գաւառի Զալաչա գիւղից գրված թղթակցութեան վրա, որ զետեղված է «Մշակի» այսօրվայ համարում։

Թղթակցութեան մէջ պատմված է, թէ ինչպէս գիւղացիները հաւաքական ոյժով մշակել ու սերմանել են հողը և ստացել 600 պուդ ցորեն, որով հիմք են դրել հասարակական շտեմարանի։

Դա մի գեղեցիկ փորձ է, արժանի խրախոյսի և քաջալերութեան։

Հաւաքական ոյժով կատարված այդ գործը ոչ ոքի չէ վնասել, ոչ ոքից չէ պահանջել այնպիսի մի զոհաբերութիւն, որ խանգարած լինէր նրա տնտեսութիւնը և առօրեայ գործերը։ Հողի մշակութիւնը և սերմումը տեղի են ունեցել տօն օրերից մէկում։ Երբ արտը հասել է, դարձեալ մի տօն օր գիւղացիները ընդհանուր ոյժով հնձել են նրան։

Զրկանքներ և զոհաբերութիւններ տեղի չեն ունեցել, բայց որքա՜ն գեղեցիկ դրական արդիւնք է առաջ եկել։

Բացի այն, որ սկիզբն է դրված մի այնպիսի համակրելի հիմնարկութեան, ինչպէս է հասարակական շտեմարանը, ստացվել է և բարոյական մի հաճելի զգացմունք, որ հաւաքական ոյժը կարող է բեղմնաւոր գործունէութիւն առաջացնել մեր գիւղական աշխարհում։

Դա այնպիսի մի բերկրանիթ երևոյթ է, որ եթէ նրա հանդէս գալու համար նոյն իսկ պահանջվէին որոշ զոհաբերութիւններ, չը պէտք է կանգ առնել դրանց առաջ։

Եթէ այսօր աջողութեամբ գլուխ բերվի մի գեղեցիկ հանրային ձեռնարկութիւն, նա խրախոյս կը դառնայ նաև նոյնանման ուրիշ ձեռնարկութիւնների համար։ Ու երբ գիւղը սկսի մէկը միւսի ետևից իրագործել բեղմնաւոր ծրագիրներ, այն ժամանակ նա ճանապարհ բացած կը լինի հաւաքական աւելի ևս խոշոր և էական գործառնութիւնների համար և կը պատրաստի հող կուլտուրական հաստատ առաջադիմութեան համար։

Ողջունելով գիւղական նախաձեռնութեան համակրելի արտայայտութիւններից մէկը և ցանկալով նրան ամրութիւն և յարատևութիւն, մենք չափազանց չենք շլանում մեր իրականութեան մէջ երևան եկած այդ գեղեցիկ սկզբնաւորութիւնից։

Զենք շլանում, որովհետև դեռ վստահ չենք, որ կուլտուրական այդ գեղեցիկ փորձերը յարատև, ջերմ պաշտպանութիւն կը գտնեն մեր իրականութեան մէջ և չեն հանդիպի տգիտութեան կամ չարամտութեան թելադրած դաւերի անպատեհութիւններին։ Եւ թղթակիցը պատմում է, որ երկրորդ տարում գիւղացիներն արդէն հարց էին յարուցել վարձատրութեան մասին, չը նայելով որ շտեմարանը հասարակութեան սեփականութիւն է և ուրեմն հաւաքված հացը պատկանում է նաև իւրաքանչիւրին։

Անշուշտ, եթէ հարցը միայն մասնաւոր վարձատրութեամբ սահմանափակվի, դա դեռ մեծ ցաւ չէ, որովհետև գուցէ հնարաւոր լինէր և վարձատրութեան սկզբունքը յարգել որոշ աստիճանով։ Բայց գիւղական տգիտութիւնը և տոհմական ու թաղական հաշիւները շատ անգամ փնասել են հանրային գործերին գիւղերում և քայքայել գեղեցիկ ձեռնարկութիւններ։

Եւ մեր բոլորի վրա բարոյական մեծ պարտաւորութիւն կայ քաջալերելով գիւղական կուլտուրական նախաձեռնութիւնները բարոյական ազդեցութիւն գործ դնել ամրացնելու այդ նախաձեռնութիւնները կեանքի մէջ և թոյլ չը տալու, որ քայքայիչ և խառնակիչ տարրերը ապատակութիւններ անեն ժողովրդական նորաբողբոջ առաջադիմութեան քնքոյշ սկզբնաւորութիւնների տապարէզում։

Այն գիւղը, որը առիթ տուեց մեզ կանգ առնելու ներկայ խորհրդածութիւնների վրա, ժառանգիր է նաև հաւաքական ոյժերով աղբիւր շինել գիւղի համար։ Այդ գիւղում նաև կազմակերպվում է Հայ Գիւղատնտեսական և Տնայնագործական Ընկերութեան ճիւղ և յարուցվել են խնդիրներ մի քանի բարեփոխութիւնների մասին։ Ի՞նչպէս նա առաջ կը տանի իր մէջ յղացած այդ կուլտուրական ծրագիրների իրագործութիւնը. այդ ապագան ցոյց կը տայ։ Բայց չը պէտք է ժոռանալ, որ հայ գիւղը դեռ թոյլ է իր տնտեսական ոյժով և բարոյական կորովով։

Իսկ որովհետև խնդիրը ընդհանուր կուլտուրական է և վերաբերում է ոչ միայն այդ գիւղին, այլ և շատ ուրիշ գիւղերի առաջադիմական փորձերի աջողութեան, ուստի անհրաժեշտ է, որ գործին աջակից հանդիսանային առողջ հասարակական կարծիքը իր բարոյական խրախոյսով և հասարակական հիմնարկութիւնները իրանց միջոցներով և գործողներով։

Ա. Բալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Պետերբուրգ, 2 յունիսի

Նոցին Մեծութիւնները գահաժառանգի և Օգոստափառ Աղջիկների հետ բարեհաճեցին Կայսերական «Շտանդարտ» զբօսանաւով մեկնել Կրոնշտատ։ Ստորագրեց Պալատի մինիստր բարոն Ֆրեդերիկս։ (Հ. Գ.)

—

Լոնդոն, 2 յունիսի

Համայնքների պալատ։ Լլոյդ Ջորջը պատասխան կարդաց թագաւորի նամակը, որի մէջ մատնանշված է, թէ անհրաժեշտ է վերաքննել թագաւորական առճիկի խնդիրը՝ Մէրի թագուհուն և թագաւորի կրտսեր զաւակներին ապահովելու համար։ Ասկվիթը կարդաց թագաւորի, երկրորդ նամակը, որով առաջարկվում է կանոններ մշակել պետական խնամակալութեան վերաբերութեամբ, երբ այդ անհրաժեշտ կը ներկայանայ։

Պատասխանելով հարցապնդման, Գրէյը ասաց, որ բրիտանական կառավարութիւնը միշտ գործել է հովանաւորող-պետութիւնների հետ լիակատար համաձայնութեամբ կրեական հարցում և վերջերս Ֆրանսիայի, Ռուսաստանի և Իտալիայի կառավարութիւնների հետ միասին հաւաքական նոտայով դիմեց կրեական գործադիր կոմիտէին. բրիտանական կառավարութեան, ինչպէս նաև հովանաւորող պետութիւնների գործողութիւնները ուղղված են պաշտպանելու սուլթանի գերիշխանութիւնը՝ ապահովելու մահմեդականներին Կրետէում և բարելաւելու կուի ըէժիմը։ Կրետացիները վերջին ժամանակներս գրգռիչ կերպով վերաբերվեցին դէպի Թուրքիան, մի շարք ձեռնմխութիւններ կատարելով status quo-ի դէմ և շատ քիչ յարգանք ցոյց տուին չորս պետութիւնների խորհուրդներին, որոնց և նրանք պարտական են իրանց աւտօնոմիայով։ Անհրաժեշտ է այնպիսի դրութիւն ստեղծել, որպէսզի այսուհետև այդպիսի բաներ չը կրկնվեն։

Ռէյտերի գործակալութեանը կահիրէից հաղորդում են. «Մինիստրների խորհուրդը մի օրէնք ընդունեց, որով ժամուլի գործերը յանձնվելու են երդուեալների դատարանին։ Կառավարութեան կտրուկ քաղաքականութիւնը Եգիպտոսում թողնում է էլ աւելի լաւ տպաւորութիւն»։ (Հ. Գ.)

—

Բերլին, 2 յունիսի

Տէրերի պալատը առանց վիճաբանութիւնների ընդունեց թագաւորական առճիկի աւելացման առաջարկութիւնը։

«Կեօլնիշէ-Յայտունգը» հերքում է մամուլի մէջ երևցած այն կշտամբանքները, իբր Գերմանիան պասիվ մասնակցութիւն է ցոյց տալիս կրետական հարցում։ «Կարգաւորել Կրետէի դրութիւնը՝—ասում է լրագիրը,—հովանաւորող-պետութիւնների գործն է. Գերմանիան ձեռնպահ է մնում վճռական գործողութիւններից, քանի չեն շօշափվել Եւրոպայի շահերը։ (Հ. Գ.)

—

Սոֆիա, 2 յունիսի

Այն առիթով, որ սլաւօնական կուլտուրայի Մոսկվայի ընկերութիւնը վճռեց չը մասնակցել Սոֆիայի հաստատութիւնին, բալգարական սլաւօնական ընկերութեան նախագահը յայտնեց բալգարական Հեռ. Գործ. Թղթակցին, որ հրաւէրներ ուղարկվել են նախօրօք բոլոր սլաւոն գործիչներին, նաև օլաւօն գրողներին և համալսարանների ու ճեմարանների պատգամաւորներին, որոնց թւում նաև Կովալէվսկին, Պոգոդինին, Սաֆոնովիչին և Միլիւկովին։ (Հ. Գ.)

—

Վիէննա, 2 յունիսի

Պատգամաւորներ Մարկովի և Պիգուլեակի միջև միջադէպը սպառվեց։ Երկու կողմերն էլ զոհացան փոխադարձ բացատրութիւններով։

Պատգամաւորների պալատը անուանական ձայնաւորութեամբ 239 ձայնով ընդդէմ 212-ի ընդունեց բիւջէի առաջին մասի յօդուածները, ի թիւս որոց գաղտնի ֆոնդը։

Պարլամենտական հարաւ-սլաւոնական միութիւնը ողջոյնի հեռագիր ուղարկեց վաղը բացվող բոսնիական սէյմին, ցաւ յայտնելով, որ հարաւ-սլաւոնական պատգամաւորները չեն կարող բոսնիա-հերցեգովինական պատգամաւորների հետ միասին քննել ընդհանուր ազգային հարցեր մի օրէնսդրական ժողովում։

«Կօր. Բիւրօն» հաղորդում է, որ Վարէսանինի կեանքի դէմ մահափորձողի անունը Բոդան Կարաժիչ է։ Նա ծագումով Հերցեգովինայից է, ըստ կրթութեան՝ իրաւաբան, դասելով իր ժողովրդի թղթերից՝ անիշխանական։ Մահափորձից յետոյ սէյմի երկու փոխնախագահները այցելեցին Բոսնիայի քաղաքացիական մասի կառավարիչ բարոն Բէնկոյին և զայրոյթ յայտնեցին մահափորձի առիթով։ Բէյսիրատի հարաւ-սլաւոնական պատգամաւորները ողջոյնի հեռագիր ուղարկեցին Վարէսանինին։ (Հ. Գ.)

—

Սէրաեվո, 2 յունիսի

Սէյմը հանդիսաւորապէս բացեց նահանգապետ Վարէսանինը։ Նահանգապետը արտասանեց ողջոյնի ճառ։ Պատգամաւորները երդման խոստում տուին։ Կարգացվեցին շնորհաւորական հեռագիրները. ողջոյնի հեռագիր ուղարկվեց թագաւորին։

Երբ նահանգապետը սէյմի բացումից յետոյ վերադառնում էր կառքով, սօցիալիստ Բոդան Կարաժիչը հինգ անգամ կրակեց տարճանակից։ Ոչ մինը գնդակներից իր նպատակին չը հասաւ։ Վեցերորդ գնդակով Կարաժիչը անձնասպան եղաւ։ Վարէսանինը ճանապարհը շարունակեց ոտքով։ (Հ. Գ.)

—

Բելգրադ, 2 յունիսի

Ուժեղ կարկուտ եկաւ Եագոդինօ, Սվիլայնաց և ուրիշ քաղաքներում։ Մօրավա և Բէզօվա գետերը ծածկեցին այդ քաղաքների փողոցները։ Բոլորովին վչացան ցանքսերը Մօրավայի հովիտում։ Սվիլայնացում զոհվեցին 26, Բագարլանում 6 մարդ. քանդվեցին բազմաթիւ շինութիւններ։ Վնասները շատ մեծ են։ Միաժամանակ ուժեղ կարկուտ է եկել Սերբիայի շատ տեղերում, որից ցանքսերը բոլորովին ոչնչացել են։ Թագաւորը ճան. հաղ. և զինուորական մինիստրների հետ մեկնեց Սվիլայնաց։ (Հ. Գ.)

—

Բերն, 2 յունիսի

Կենտրօնական և արևելեան Շվեյցարիայից հաղորդում են, որ գետերը սոսկալի կերպով վարարել են և մեծ վնասներ են հասցնում շրջակայքին։ Մի տան փլատակների տակ մնացել են պօստատարի ընտանիքը—կին և տասը երեխայ։ (Հ. Գ.)

—

Միւնխէն, 2 յունիսի

Վերին Բավարիայում հեղեղի պատճառով գետերը դուրս եկան իրանց ափերից։ Վնասները շատ խոշոր են։ (Հ. Գ.)

—

Բուդապեշտ, 2 յունիսի

Օդագնացութեան 8-րդ օրն է։ Բարձր թռիչք կատարելու մէջ մրցանակը տարաւ Պօլանը, որ բարձրացաւ 1060 մետր. Եֆիմօվը կարողացաւ հասնել 756 մետր բարձրութեան։ (Հ. Գ.)

—

Մադրիդ, 2 յունիսի

Պալատում նստաշրջանի բացման ժամանակ թագաւորը ճառ արտասանեց, որով յայտնեց, թէ յարաբերութիւնները մեծ պետութիւնների հետ բարեկամական են։ (Հ. Գ.)

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՇՈՒՐՋԸ

Աստարա, 2 յունիսի

Պարսկական Աստարայից Էնզելի գիմող «Թուման» շրջանաւի մեկնելու ըօպէին, որի մէջ էր Եփրեմը իր շտաբով, արտիլերիայով և գերի շահեվանների, սկսեցին կրակել գնդակաձիգներից։ Գնդակները կպան ռուսական Աստարային, մինը մաքսատան շինութեանը, միւսը՝ կարանտինին։ Մարդկանց հետ դժբաղդութիւն չը պատահեց։ (Հ. Գ.)

—

Թէհրան, 2 յունիսի

Այն լուրի պատճառով, թէ Բաղբրխանը մտադրվում է ցրել մէջլիսը, պատգամաւորների մէջ իրարանցում ընկաւ։ Բախտիարների և ժանդարմների խմբերը Սարդար-Ասադի հրամանով բռնեցին մէջլիսի առաջին հրապարակը, ֆէդայիների խումբը դիրք գրաւեց մօտակայ ժգկեթի տանիքի վրա։ Շուտով պարզվեց իրարանցման անմեղ լինելը։ Պատգամաւորները մէջլիս վերադարձան։ (Հ. Գ.)

ԹԻՒՐԲԻԱՅԻ ՇՈՒՐՋԸ

Կ. Պոլիս, 3 յունիսի

Պալատը ձեռնարկեց ծովային բիւջէի քննութեան։ Մեծ վէճերը, պատասխանելով զեկուցանողին, որ պահանջում էր ուժեղ նաւատորմ, ասում է՝ թէ, չը նայած նաւեր ձեռք բերելու հետ կապված դժուարութիւններին, կառավարութիւնը խոստանում է ուժեղ նաւատորմ կառուցանել։

Լուրերին նայած, ժուրնալիստ Սամիմի սպանութեան գործի առիթով կալանաւորվել է «Մ. և Ա.» կոմիտէի անդամ Խալիլ-բէյը։ (Հ. Գ.)

—

Սալոնիկ, 2 յունիսի

Սերբերի ձերբակալութիւնները Պրէշովի շրջանում շարունակվում են։ Ձերբակալված են մի քանի ուսուցիչներ և քահանաներ։ Զօրքերը պահանջում են յանձնել զէնքերը և բնակիչներին ենթարկում են ծեծ ու ջարդի։ Այնտեղ մեկնեց Ուսկիւբի սերբ միտրոպոլիտը։ (Հ. Գ.)

ՎԱՐԱԳԻ ԿՐԹԱԿԱՆ ՅՕԲԵԼԵԱՆԸ

Մէկ քանի անգամ ձգձգումներէ և փոփոխութիւններէ վերջ, Վարագի պատուաբժան հոգաբարձութիւնը, Վեհափառ Կաթողիկոսի ցանկութեան համաձայն, վանքի ժառանգաւորաց դպրոցին հիմնարկութեան յիսնամեակը պիտի տօնէ, վերջապէս, յառաջիկայ 20 յունիսին (հ. տ.)։

Վարագի կրթական գործունէութեանը նուիրուած այս հանդէսին նշանակութիւնը մեծապէս շահագրգռական է Վասպուրականի մտաւոր վերածնութեան տեսակէտով և կը վերարծարծէ յիշատակը այն մեծ հայուն, որ մեր ցեղին ժամանակակից ամենայայտնի կարկառուն դէմքը եղաւ, իր մէջն իսկ մարմնացնելով արթնցող հայութեան ձգտումներուն նշանակը և ապագայ վերածնումին ու երազներու վառ յոյսերը բեկբեկ։

Ինչ ալ ըսեն Հայրիկին քննադատները, գինք դատելով մանաւանդ իր բեղուն ու յուզումնալից կեանքի—ազգի մը կեանքը—գրեթէ անպատասխանատու վերջալոյսին, երբ մաքառումներու մէջ աննահանջ և անկուն անոր հոգին պարուրող մարմինը՝ ամենազօր բնութեան յաւը քայքայումին նշաւակ դարձած էր, աւաղ, այո, ան կը մնայ և պիտի մնայ՝ վաղուայ հայութեան համար մանաւանդ՝ գործօն կեանքէ մը անբաժան դիւրաբեկ և սակաւաթիւ այդ քննադատութիւններէն մերկացած, մէկը այն մեծ դէմքերէն, որոնք պատմութեան շրջանի և ազգերու կեանքի տեղութեան մէջ՝ հաղուադէպօրէն կը ծնին, թողով ընդմիշտ իրենց ետևէն լուսապիւռ հմայք մը, նման գիսաւորներու արեւի մօտիկնալուն. ժամանակին և հնութեան չափով աւելի և աւելի կը փայլին։

Խրիմեան, Հայաստանի զաւակ, ինքնաբոյս հանճար մը, հիմակուընէ այլապէս աննպաստ պարագաներու ներքև և ժամանակի մը մէջ ձեռնարկեց երկրին մէջ դրական և գործնական կրթութեան մը տարածումին, որ իր հայրենասէր սիրտին և յստակ միտքին մեծապէս պատուաբեր պիտի մնայ։ Այո, Վարագի ժառանգաւորաց վարժարանը, իր կէս մը գիւղատնտեսական ծրագիրովը, և «Արծիւ Վասպուրականի» պարբերականին հրատարակութեան յանդուգն նախաձեռնութիւնը՝ դաւառին անտեսուած և ազէտ ժողովրդեան լուսաւորութեան և կրթութեան տեսակէտով՝ մէկ-մէկ անմոռանալի կոթողներ ըլլալու սահմանուած են։

Խաւարի և տգիտութեան դէմ Խրիմեանի կռիւին յաջողութեան անմահ յիշակերտը եղող՝ Վարագի ժառանգաւորաց վարժարանին հաստատութեան 50-ամեայ տարեդարձն է, որ պիտի տօնէ վասպուրականցին ի մասոյ, իրեն նպատակ ընտրելով՝ ի վաղուց Հայրիկի երազը եղող՝ հոն «Արծուի» բարձրադիր բոյնին մէջ՝ գիւղատնտեսական վարժարանի մը հաստատութիւնը, որ իր բազմակողմանի յարմարութիւններով Թիւրքիոյ արևելեան գաւառներուն մէջ այդ նպատակին ամենայարմար վայրը կը մնայ։

Մենք այս էջերուն մէջ ուրիշ անգամ մըն ալ դրած ենք Վարագ գիւղատնտեսական վարժարան մը հաստատելու կարևորութեան և օգտակարութեան մասին։ Ուրախ եղանք, նկատելով որ «Մշակը» ևս գիտակցօրէն հաժդուած՝ այդպիսի դրական ձեռնարկի մը, երկրի երկրագործական բերքերուն բազմացումին և հողագործ դասակարգին իր ինկած վիճակէն բարձրացումի տեսակէտով, իր բարոյական գնահատելի աջակցութիւնը չզլացաւ։

Այսօր սակայն Վարագի հոգաբարձութիւնը, որ անկախ է Վանի առաջնորդութենէն և ուղղակի ազգային կեդրոնական վարչութեան հանդարատու, դերծ արտաքին ջատիչ և փնասակար միջամտութիւններէ և ազդեցութիւններէ՝ յոգնաջան աշխատութեամբ մը կրցած է «Հայրիկին տունը» նախանձելի վիճակի մը հասցնել, և որ այսօր կանոնաւոր երկրագործութենէ մը 1500 գրիւէն աւելի հացահատիկ կը ստացուի, 1200-է աւելի ոչխար և 150-է աւելի եղջերաւոր ձեռք բերած է, հազարաւոր թթենիներ տնկել տուած է շերամաբուծութեան համար, անտառներ հացուցած, ջրաղացներ ունեցած և ուռոգման համար արհեստական լիճեր պատրաստելու ձեռնարկած է, վարձատրուելիք հիւրանոցներ և սենեակներ շինել տուած վանքին մէջ և այլն և այլն, և վերջապէս կարելի եղածը ի գործ դրած է ու կը դնէ այդ նուիրատեղին իր անուան արժանի դիրքի մը մէջ պահելու,—այսօր այդ հոգաբարձութիւնը ցաւօք կը տեսնէ յօբելեանին մօտենալը, երբ դեռ Հայրիկին ու ամենուն այդ օգտաշատ փափագը իրագործելու վիճակի մէջ չէ։

Այս ամենը աղէկ։ Բայց գիւղատնտեսական միջնակարգ դպրոցի մը հաստատումը միայն մեծագոյն կարևոր յաջողութիւնը պիտի ըլլար Վարագի համար, որ դժբաղդաբար միմիայն հոգաբարձութեան փափա-

գին կապուած չէ։

Այս նպատակին համար տրամադրութիւններ մը կային, խոստումներ եղան, Հայրիկի ժառուան ատեն դումարներ մը հաւաքուեցան, խնդիրը բաւական ծեծուեցաւ, բայց գործը ցարդ դրական քայլ մը առած չի թուիր։ Ինչո՞ւ։

Ռուսահայ տիկին մը՝ հաճաձայն իր հանգուցեալ ամուսնոյն փափագին՝ լսուեցաւ թէ կամք յայտնած է կարեւոր գումարով մը օժանդակել և գլուխ բերել Վարագի գիւղատնտեսականը։ Ամերիկայի և Եգիպտոսի մէջ «փոխան-ծաղկեփունջի» հաւաքուած 4—500 անգլ. ոսկւոյ գումար մը կայ, որ իր գործածումի լաւագոյն կերպին կը սպասէ. ու եթէ, այդ առթիւ, «Հայրիկեան Ֆոնդ» անունով հաւաքուած գրամները ևս բարեհաճին իրենց թագատանները դէպ դուրս ելլել, և որոշ հաշիւով մը ինչ ըլլալնին օրքան և ուր գտնուելնին յայտնուի, վերջապէս կարելի ըլլայ թերևս գլուխ բերել Վարագի մէջ գիւղատնտեսական հաստատութիւն մը, որ, ըստ իս, այդ յօբելեանական հանդէսներուն և գնահատութեան ամենէն գործնական արտայայտութիւնը և պսակը պիտի ըլլայ։

Մ. Նաթանեան

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՆ

ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ ՈՐՈՇՈՒՄԸ

—

Մեզ հաղորդում են հետեւեալը։ Յովնանեան դպրոցի հոգաբարձութիւնը, քննելով առաջիկայ 1910/11 ուսումնական տարվայ մասին կարգադրութիւններ անելու հարցը, յունիսի 1-ին կայացրած իր նիստում արել է հետեւեալ տնօրէնութիւնները. 1) դպրոցի ակտը կատարել սեպտեմբեր ամսին, 2) հաստատել մանկավարժական ժողովի որոշումները աշակերտուհիների դասարանական փոփոխութեան և վերաքննութեան մասին, 3) ի նկատի ունենալով որ ներկայ տեսուչ Տ. Ռաշմաճեանը առաջարկած է եղել նախորդ հոգաբարձութեան կողմից մի տարի ժամանակամիջոցով և Վեհափառ Կաթողիկոսն ևս իր կօնդակով հաստատել է նրան տեսչական պաշտօնի մէջ մի տարի ժամանակամիջոցով, որ այժմ լրացել է, միւս կողմից՝ ի նկատի ունենալով որ Յովնանեան դպրոցի պէս մի միջնակարգ կրթական հաստատութիւն կարող է այն ոճիկով, որ յատկացված է տեսչին, ունենալ ռուսական բարձր կրթական ցեղով ունեցող տեսուչ, մինչ Ռաշմաճեանը անցել է միայն էջմիածնի ճեմարանի վեցերորդ դասարանը և լսել է դասախօսութիւններ Ենայի համալսարանում, ուստի ազատ համարել Ռաշմաճեանին տեսչական պաշտօնից և այդ պաշտօնի համար հրաւիրել մի անձն, որ թէ մանկավարժութեան մէջ հմտութիւն ունենայ և թէ ռուսական համալսարանական կրթութիւն։

Գալով ուսուցչական կազմին, հոգաբարձութիւնը, դեկավարվելով նոյն սկզբունքով և ի նկատի ունենալով որ ներկայ խմբի մէջ կան բարձր կրթական ցեղով ունեցող ուսուցիչներ ու հմուտ վարժուհիներ, ցանկալի համարեց, որ նրանք շարունակեն իրանց պաշտօնը, ուստի և որոշեց ապագայ տեսչին հրանգ տալ աշխատել կազմել ուսուցչական խումբը թէ հին և թէ նոր ոյժերից, իսկ առ այժմ, մինչև նոր տեսչի ընտրութիւնը և հաստատութիւնը, յայտնել ուսուցչական մարմնին, որ նա ազատ է պաշտօնից։

—

Յունիսի 2-ին կայացած նիստում, հոգաբարձութիւնը Յովնանեան դպրոցի տեսչական պաշտօնի համար ընտրեց Ստեփան Մալխասեանցին։

Այս ընտրութիւնը միանգամայն աջող է։ Հարկ չը կայ խօսել նոր տեսչի պատրաստութեան և ձեռնհասութեան մասին։ Նա եղել է մի քանի տարի տեսուչ Ներսիսեան դպրոցի, եղել է երկար տարիներ ուսուցիչ, աւագ ուսուցիչ և դեռ անցեալ տարի Վեհ. Կաթողիկոսը կամեցաւ հրաւիրել նրան Էջմիածնի ճեմարանի տեսուչ, բայց նա չը կարողացաւ սառնձնել այդ պաշտօնը մի քանի պատճառներով։ Ստեփան Մալխասեանցը, թողնելով Ներսիսեան դպրոցի մէջ ուսուցչական պաշտօնը, անշուշտ, մեծ զրկանք է պատճառելու իր բազմաթիւ սաներին և մեծ ափսոսանք է յարուցանելու։ Մենք չենք խօսում այն հանգամանքի մասին, որ նա մեր լաւագոյն հայագէտներից մին է։

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԴԱՒԱՌԻՑ

—

Ղալաչա, 24 մայիսի

Գիւղացիներին նեղ օրերում օգնած լինելու համար, Ղալաչայի թիֆլիսաբնակ երիտասարդներն և բանիւոց գիւղացիները ժողով կազմեցին և որոշեցին ունենալ գիւղական ամբար, աղբիւր և «Գոնչոնչուտ» կոչված մացառները չը կըտրատել, պահպանել, որ ապագայում անտառ դառնայ։ Հացի պակաս տարիներ էին, սերմ չունէին, որ ամբարի համար հող վարենք, դիմեցին մուրացկանութեան, Թիֆլիսում խանութից խանութ շրջելով հաւաքեցին 280 ռուբլի։ Մէկ տօն (գիւղական հուբվի) օր, գիւղում որքան գութան կար, վարեցին ցել և աշնանը մի օրվայ ընթացքում վարեցին և ցանեցին։ Միւս տարին, ամառը, երբ արտերը հասան, դարձեալ տօն օր, տնից մէկ մարդ հաւաքեցին և մեծ զուարճութիւններով հնձեցին գիւղական ամբարի արտերը. այդտեղ շատ և շատ հաշտութիւններ էլ էին կայացնում, այնպէս որ գիւղացիք բացի նի։թականից օգտվում էին և բարոյապէս կրեցին խուրձը կալի մօտ, կասեցի և զուտ արդիւնք ստացան 600 պուդ ցորեն։ գիւղական խօսքով 50 թաղար։ Մեր ամբարը բարի նախանձ շարժեց մեր հարևան գիւղերում։ Կողջիք թէև վաղուց էին մտադրված, բայց աջողվելիս չէ եղել. հիմնեցին նաև գիւղական ամբար, որը այժմս աւելի կանոնաւոր է, հիմք դրին ջուջէվանքցիք և բաղանսեցիք և կարծեմ զօրզոթանցիք։

Միւս գիւղերն աշնանը հաւաքում էին ցորեն, բայց ղալաչեցիք վար էին անում. երկրորդ տարին էլ վարեցին, բայց այս անգամ չար մարդիկ ջուրը պղտորեցրին և գիւղացիներին սառեցրին. գիւղացիներն ինքնակամ չը գնացին, այլ վարձով գնացին։ Գործը սկսեց կաղալ. բայց ջուր բերելու պահանջը քանի գնում էր՝ աւելի զգալի էր լինում. վճռվեց սկսել աղբիւր բերելը և ամբարի վարը շարունակելը։

Մելքիսեդէկ քահ.

Գալով յօդվածի բովանդակութեան՝ պէտք է նկատեմ, որ նա հիմնված է մի մեծ թիւրիմացութեան վրա, և նրա մեծագոյն կէսը անպէտք է՝ իբրև մի լոկ թիւրիմացութիւն։ Հ. Մէնէվիշեանը գրում է. «Կուզենք այս անգամ երկու կէտ նկատողութեան առնուլ. նախ, այս նոր ուղղագրութեան մէջ գործածուած մեծ սոփեստութիւնը յերևան հանել. և երկրորդ, ամէնէն դիւրին ուղղագրական կանոններու տեղ՝ ամենադժուարին օրէնքներ ստեղծելով՝ հայերէնը խաթարողներու աչքը բանալ»։

Դանք առաջին կէտին. ո՞րն է այն «մեծ սոփեստութիւնը», որ երևան է ուզում հանել հ. Մէնէվիշեանը. դա՝ «մի հնչիւնին մի գիր» սկզբունքն է, որը յօդվածագիրը մի քանի անգամ կոչում է դարձեալ «սոփեստութիւն», «հիմնովին սխալ», «նորահնար վարդապետութիւն», «նորատեսակ վարդապետութիւն» և այլն։ Ապացուցանելու համար, որ «մի հնչիւնին մի գիր» սկզբունքը սխալ է, սոփեստութիւն է՝ հ. Մէնէվիշեանը դիմում է մի շատ հեշտ միջոցի. նա բերում է մի շարք օրինակներ նոր յունարէնից, ֆրանսերէնից, գերմաներէնից ռուսերէնից, որոնց մէջ մի հնչիւն արտայայտելու համար գործ են ածվում 2, 3, 4, նոյնիսկ հինգ գիր կամ գրութեան ձև. յայտնում է, որ դեռ 20—30 լեզուներից էլ կարելի է օրինակներ բերել՝ խախտելու համար այս «նորահնար սոփեստութիւնը», որ գիտնականութեան վերարկուին տակ ծպտած էր։ Ի լրումն ամենայնի յայտնում է, թէ «շատ դժուարաւ պիտի կարենանք՝ զարգացած լեզու մը ցոյց տալ, որ «մէկ հնչիւնի մէկ գիր» յատկացուցած ըլլայ»։

Պարզենք հ. Մէնէվիշեանի այս փաստաբանութեան թիւրիմացութիւնը և սխալը։

Գիտութեան մէջ ընդունված տերմիններով խօսելով՝ բոլոր լեզուների ուղղագրութիւնը երկու սիստեմ ունի. մէկը կոչվում է հնչական, միւսը ավանդական (որ կարող է բաժանվել երկու ճիւղի՝ պատմական և ստուգաբանական)։ Հնչական սիստեմն այն է, որ մարդ գրում է այնպէս՝ ինչպէս արտասանում է, առանց ուշադրութիւն դարձնելու բառի ծագման, ստուգաբանական ձևի և նրա հին գրութեան եղանակի վրա. իսկ ավանդականն այն է, որ մարդ գրում է՝ ինչպէս հայերից ու պապերից սովորութիւն է մնացել գրել, առանց ուշադրութիւն դարձնելու, թէ օրքան այդ գրութեան ձևը համապատասխան է արտասանութեանը։ Իդեալական, կատարեալ ուղղագրութեան սիստեմը՝ հնչականն է, որի ամենաէական պայմանն է՝ «մի հնչիւնին մի գիր» սկզբունքը։

Որ այս սկզբունքը «նորահնար» վարդապետութիւն չէ՝ բավական է սրա համար մէջ բերել Պօլ Բոյեալ ֆրանսիացի գիտնականի տեսութիւնը, որ դեռ 17-րդ դարի կէսերին իր քերականութեան մէջ գրում էր.

1) «Իւրաքանչիւր գիր պէտք է արտայայտէ մի որևէ առանձին հնչիւն, այսինքն՝ չը պէտք է գրվի որևէ բան՝ որ չէ արտասանվում.

2) «Իւրաքանչիւր հնչիւն պէտք է արտայայտվի առանձին գրով, այսինքն՝ չը պէտք է արտասանվի որևէ բան՝ որ գրված չէ.

3) «Իւրաքանչիւր գիր պէտք է արտայայտվի մի հնչիւն, պարզ կամ բարդ.

4) «Միևնոյն հնչիւնը չը պէտք է արտայայտվի տարբեր գրերով».*)

Ուրեմն այս՝ ըստ հ. Մէնէվիշեանի «նորահնար», «նորատեսիլ» և այլն վարդապետութիւնը մեղանից դեռ 250 տարի առաջ քարոզված է գիտնական ֆրանսիացի քերականագէտից՝ իբրև ուղղագրութեան սկզբունք։

Նոր ժամանակներում էլ այլապէս չէն նայում այս հարցի վրա։ Թողնելով բազմաթիվ վկայութիւններ՝ մէջ կը բերեմ ակադեմիկոս Եա. Գրոտի հետեւեալ ընորոշումը կանոնաւոր ուղղագրութեան մասին**). «Բավական չէ գրել. պէտք է գրել կանոնաւոր կերպով։ Երբ խօսքը ինչպէս հարկն է բաժանվում է առանձին-առանձին հնչիւնների, և իւրաքանչիւր հնչիւն միշտ wrsայայտվում է որ գրութեան միջոցով խօսքը լիովին վերականգնվում է իր սկզբնական ձևով՝ նշանակում է որ գրութիւնը կանոնաւոր է։ Ահա այս է ուղղագրութեան մասին հիմնական հակացողութիւնը. ուրեմն ուղղագրութիւնը, իր ծագման միջոցին, անհրաժեշտաբար պէտք է լինէր միակատար մտքով՝ հնչական կամ ֆոնետիկական։ Անշուշտ ըստ կզբում այսպէս են եղել և յունական ու լատինական գրութիւնները, ինչպէս և հինսլավոներէնը»։

Ուրեմն հ. Մէնէվիշեանի «նորահնար» կոչած սկզբունքը անհրաժեշտաբար յատուկ է ամեն մի լեզվի ուղղագրութեան՝ սրա սկզբնական շրջանում, և այնքան հին է՝ որքան առհասարակ ուղղագրութիւնը և մարդկային առողջ դատողութիւնը։

Բայց թող ինքը հ. Մէնէվիշեանը դառնայ այս հարցում դատավոր։ Եթէ այսօր քիւրդերը նրան դիմէին և խնդրէին, որ իրանց լեզվի համար այբուբեն յօրինէ, ինչպէս կը վարվէր հ. Մէնէվիշեանը՝ քիւրդերէնը լավ ուսումնասիրելուց յետոյ։ Արդեօք նա քիւրդերէնի մէջ պատահող իւրաքանչիւր հնչիւնի համար մի՞ գիր կը հնարէր, թէ, հետեւելով նոր յունարէնին, ֆրանսերէնին և այլն, 4—5 գիր կը հնարէր միևնոյն հնչիւնի համար։ Ես չեմ կասկածում, որ նա «մի հնչիւնին մի գիր» սկզբունքով կը դեկավարվէր. այլապէս մտածելով՝ ես սատիկ վիրաւորած կը լինէի նրան, հնթադրելով թէ նա մեղանչում է առողջ բանականութեան դէմ։

Ուրեմն «մի հնչիւնին մի գիր» սկզբունքը եղել է, կայ և կը լինի՝ քանի որ մարդը առողջ դատելու ընդունակութիւն ունի. դա մի իդեալ է ամեն մի լեզվի ուղղագրութեան համար. որքան մի լեզու մօտ է այդ սկզբունքին՝ այնքան աւելի բաղդաւոր է (ուղղագրութեան նկատմամբ) և որքան հեռացած է՝ այնքան թշվառ։

Հապա ինչ են այն բազմաթիվ հանրածանօթ օրինակները, որ հ. Մէնէվիշեանը յաղթական կերպով բերում է նոր յունարէնից, ֆրանսերէնից և այլն, որոնց մէջ տեսնում ենք միևնոյն հնչիւնը արտայայտված 2—5 գրով կամ գրութեան ձևով։ Դրանք շեղումներ են «մի հնչիւնին մի գիր» սկզբունքից, որոնք այս սկզբունքը խախտելով՝ կատարեալ չարիք և պատուհաս են դարձել այդ լեզուներով գրողների համար։

Այս հարցը իմ յօդվածումս («Արօր», յունվար) բավականաչափ բացատրված է. բայց հ. Մէնէվիշեանը անտես է արել, ինչպէս և ուրիշ շատ բան։

Բառը առաջին անգամ գրի առնվելով՝ ստանում է որոշ գծագրական ձև, կերպարանք. այդ գծագրութեան ամեն մի գիրը համապատասխանում էր այն ժամանակի խօսկան արտասանութեան։ Բայց դարերի ընթացքում բառի արտասանութիւնը հետզհետէ փոխվում է զանազան պատճառներով։ Եթէ մի լեզու բառերի արտասանութիւնը փոխվելուն հետ զուգընթաց փոփոխէ և նրա գրութեան ձևը՝ նրա ուղղագրութիւնը ամեն ժամանակ կը լինի հնը-

*) Դեռ մի կողմ. թողած բովանդակութիւնը՝ յօդվածը գոնէ ոճի կողմից շատ հեռու է գիտնական լինելուց։ Իբրև օրինակ նշանակենք հետեւեալը։ Հ. Մէնէվիշեանը գրում է. «Մենք այս իւփսիլօնը պիտի բռնենք իբր նեռ մը և «լայնալիճ աղեղին» ծայրն անցուցած պիտի տապալենք «մէկ հնչիւնի մէկ գիր» վարդապետութեան սոփեստութիւնը»։ Այս տեսակ լեզու բանեցնել վայել է փահլեվաններին և սրճարաններում մրցահանդէս կազմող աշուղներին, բայց ոչ գիտնականին։ Բացի սրանից՝ փոխաբերութիւնն էլ խիստ անաջող է. յունական իւփսիլօնը իր ծուռտիկ ձևով ամենևին չէ յարմարում նեռի հակացողութեան. աղեղը «ծայր» չէ ունենում. նեռը «աղեղի ծայրին» չեն անցնում (այլ տեղը նիզակի ծայրին). իսկ աղեղնավորը, որից կախված է հարվածի աջողութիւնը՝ անծանօթ մեծութիւն է։ Այս պատճառով այդ փոխաբերութիւնը խղճուկ տպավորութիւն է գործում—մի գռեհիկ պարծենկոտութիւն՝ անաջող արտայայտութեամբ։ Կարելի է աւելի արտաժիտ լինել։

**) Անդ. եր. 136.

*) Я. Гротъ. Филологическія разысканія հատոր բ. եր. 197—198.

**) Անդ. եր. 136.

են գտնվում դպրոցապատկան գումարները։
Մօտ 17,000 ռուբլի 12 տարի է, ինչ գտնվում էր հասարակութեան զանազան անհատների ձեռքին։ Պարտապանները, օգտվելով նախկին վարիչների թուլութիւնից, մինչև վերջին տարին ազատ օգտվել են այդ փողերից և նոյնիսկ փորձել են իւրացնել։
Բայց շնորհիւ ներկայ երէցփոխի եռանդուն և անշահասէր գործունէութեան, անբարեխիղճ պարտապաններից կարճ ժամանակամիջոցում առնվել է, դատարանի միջոցով, դպրոցական փողերը։

Մ. Ղազարեան

—

Պետերբուրգ, 25 մայիսի

Դպրոցական տարին վերջացաւ. ամսիս 23-ին արձակվեցին տեղիս միւսասեան երկսեռ դպրոցի սաները։ Այս տարի, համեմատած անցեալ տարիների հետ, մանկավարժ. կազմը առանց հոգաբարձ. կազմի, փոփոխութեան է ենթարկել դպրոցին և սաներին վերաբերվող կանոնները։ 1) Դպրոցում բոլորովին քննութիւն չէ եղել. չը նայած որ հոգաբարձութիւնը պահանջել է III բաժանմունքին քննել և ապա տալ վկայական, բայց մանկավարժ. խորհուրդը թողել է անհետևանք. 2) այն աշակերտին կամ աշակերտուհուն, որը թոյլ է եղել մի առարկայից, վերաքննութիւն չեն տուել, այլ փոխել են բաժանմունքը, իսկ երկու առարկայից թոյլերին թողել են նոյն բաժանմունքում, փոխանակ վերաքննութիւն նշանակելու։ Այդ երևոյթը տեղիս հայերին դուր չեկաւ։
Այս տարի դպրոցական բիւջէն 800 ր. քաց ունեցաւ, ուստի հոգաբարձութիւնը մեծ նեղութիւն կրեց՝ մինչև կարողացաւ լրացնել այդ պակասը։
Հոգաբարձութիւնը իր ստանձնած ուսումնարանական գործին լրջօրէն է վերաբերվում և տանում է իր վրա դրված ծանր պարտականութիւնը։ Հոգաբարձութիւնը վճռել է առաջիկայ տարի 2-դ և 3-դ բաժանմունքները միացնել և փոխանակ 4 ուսուցչի 3-ը պահել, որով կարելի կը լինի նեղութիւններից քիչ թեթևանալ։ Չը մոռանամ յիշել, որ եկեղեցին և դպրոցը այժմ անքուն են 13,000 ր. պարքի տակ. բայց հոգաբարձութիւնը կարողանում է եկեղեցու և ուսումնարանի շինութեան եկամուտներից այդ պարքի մի մասը տալ, տոկոսը տալ և միևնոյն ժամանակ դպրոց պահել։
Հոգաբարձութիւնը առաջիկայ 1910—11 ուսումն. տարվայ համար նախահաշիւ է կազմել, որը պիտի ներկայացվի ընդհ. ժողովին, իսկ ժողովը հաստատելուց յետոյ կը ներկայացվի Աստրախանի թեմի առաջնորդ. Մխիթար եպիսկոպոսին, որ այստեղ ապավում է այս քանի օրս։
Սրբազանը այժմ Մոզդոկումն է. այնտեղից կը մտնի Ս. Խաչ, Եղեսիա, Գիորգիէվկա և ապա Պետրոգրադ և Կիսլովոդսկ։ Այստեղից սրբազանը կը ճանապարհվի Բատալաշինսկ, Մայկոպ, Եյսկ և Ստաւրոպոլ։
Մեզանում եղանակն անձրևային է. ամենայն օր անձրև է գալիս և կանաչներին ՁԿԱՍ է սպառնում։ Պղտաու ծառերը և հացահատիկները աւատ բերք են խոստանում, եթէ երկնքի արհաւիրքներից հեռու մնան։

Ա. Բալանթար, որին և կարող են դիմել ցանկացողները զանազան տեղեկութիւններ ստանալու համար։

ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՈՒՄԱ

—

Պետերբուրգ, 2 յունիսի

Նախագահում է իշխան Վ.ոլկոնսկին։
Պետական գանձարանից տարեկան 500,000 ռուբլի յատկացնելու առիթով, եկեղեցական դպրոցների ուսանողութեան թոշակները աւելացնելու համար, հայր Լեբեդեվը եկեղեցական մասնաժողովի կողմից մատնանշում է, որ երբ մի անգամ եկեղեցական դպրոցը ընդունակ է ճանաչված լուսաւորութիւն տարածելու, նրան անհրաժեշտ է տալ անհրաժեշտ միջոցներ, իսկ մինչդեռ զէմստվոն պատշաճ ուշադրութիւն չէ դարձնում եկեղեցական դպրոցների կարիքներին։
Բարաթինսկին մատնանշում է, որ հոգևոր իշխանութիւնը չէ կատարել Դումայի նախկին ցանկութիւնները։
Օրինագիծը ընդունվում է ժանաժողովի խմբագրութեամբ։
Ծովային գեներալ-շտաբի պահպանութեան համար միջոցներ յատկացնելու առիթով Միլիւկովը Դումայի ուշադրութիւնն է հրաւիրում այն հանգամանքի վրա, որ այդ հարցը չափազանց կարևոր հարց է, որ կրկնակի անցաւ Պետական Դումայի և Խորհրդի միջով, չը ստացաւ Բարձրագոյն հաստատութիւն։ «Ներկայումս կամենում են անցկացնել նստաշրջանի վերջին իրբև աննշան հարց։ Օրինագծի առաջին և ներկայ կերպարանքի տարբերութիւնը կայանում է լոկ նրանում, որ առաջ առաջարկվում էր պաշտօնեաների ցանկ, այժմ այդ էլ չը կայ, ուղղակի առաջարկում են տալ անհրաժեշտ գումարներ. սահմ.-ռամկավարները ձայն են տալու օրինագծի դէմ»։
Երեկոյեան նիստում շարունակվում են վիճաբանութիւնները Վեատկայի ոստիկանութեան ապօրինի գործողութիւնների առիթով։
Լիպիագովը վերջացնելով նախկին նիստում սկսած ճառը, մի շարք փաստեր է բերում, որոնցով նկարագրվում են տեղական իշխանութեան յանցաւոր գործողութիւնները։ Կանգ առնելով կառավարութեան պատասխանի վրա, հեռաւորը յայտնում է, որ ձեռնխմբութիւն է կատարվում ռուս ժողովրդի գիտակցութեան վրա, խախտվում են իրաւունքի և արդարութեան սկզբունքները։
Կրապոտօվը մի ժամ շարունակ մանրամասնաբար կանգ է առնում տեղական իշխանութեան գեղծումների վրա։ Հեռաւորը պնդում է՝ թէ անհրաժեշտ է դատական քննութիւն նշանակել։ Եթէ Դուման մերժէ այդ և կառավարութեան գործողութիւնները ապօրինի չընդունէ, այդ ժամանակ ժողովուրդը իր միջոցներով կը ձգտէ ձեռք բերել հող, կամք, հաւասարութիւն և ազատութիւն (ծափեր ձախից, աղմուկ աջից)։

(Հ. Դ.)

(Կը շարունակվի)

ԱՄԱՐԱՅԻՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑԲՆԵՐ

—

Ներկայ յունիսի 13-ին, կիրակի օրը, Փամբակի Մեծ-Ղարաքիլիսա գիւղում կը բացվեն ամարային դասընթացքներ, որոնք կը շարունակվեն երկու ամիս։
Ղարաքիլիսան ընտրված է իբրև յարմար կենտրոն, որը գտնվում է լեռնային շրջանում, ունի երկաթուղային հաղորդակցութիւն Անդրկովկասի միւս տեղերի հետ և կարող է տալ թէև ոչ շատ ընդարձակ, այնուամենայնիւ որոշ ատիճան յարմարութիւններ կենցաղավարական կողմից։
Դասընթացքներում բացի հիմնական առարկայից, այն է կաթնատնտեսութիւնից, կը տրվեն տեղեկութիւններ նաև անասնապահութիւնից, մեղուաբուծութիւնից, մասամբ թռչնապահութիւնից, այլ և տնայնագործութեան մի երկու ճիւղերից։
Ունկնդիր լինել կարող են բոլոր ցանկացողները ամեն ազգութիւնից, երկու սեռին պատկանող։
Ուսումը կը լինի տեսական և գործնական։
Աշակերտների համար հոգացված է հանրակացարան։
Աշակերտները կարող են Ղարաքիլիսա գալ՝ սկսած արդէն յունիսի 7-ից։
Անցեալ տարի ամարային դասընթացքներում կային մեծ թիւով գիւղական ուսուցիչներ՝ մեծ մասամբ պետական դպրոցներից և քիչ թիւով հայկական դպրոցներից։ Ցանկալի է, որ վերջիններիս թիւը այս տարի լինի աւելի մեծ։
Դասախօսութիւնները կը կարդացվեն ռուսերէն լեզուով։ Բացատրութիւններ կը տրվեն տեղական լեզուներով։ Բացի այդ՝ կը կազմվեն յատուկ ժողովրդական զրոյցներ տեղական լեզուներով գիւղացիութեան համար։
Դասախօսութիւնների համար պատրաստված է յատուկ մանագիտական փոքր գրադարան։
Դասախօսութիւնների համար հրաւիրված են մասնագէտներ։
Դասընթացքների գլխաւոր ղեկավարն է Ա. Բալանթար, որին և կարող են դիմել ցանկացողները զանազան տեղեկութիւններ ստանալու համար։

ՆԵՐԲԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

✦ Վրաստանի էկզարխ Իննոկէնտի արքեպիսկոպոսը բաղդ ունեցաւ ստանալու հետևեալ Բարձրագոյն հեռագիրը. «Անկեղծօրեն ուրախ եմ նոր տաճարի հիմնադրութիւնից եւ շնորհակալ եմ ձեզանից, հովուապետ, եւ Կովկասում ուղղափառութիւնը վերականգնող ընկերութեան խորհրդի անդամներից ազօթքների համար. ՆԻԿՈԼԱՅ»։ Լօնդոնից Նորին Մեծութիւն Թագուհի Կայսրուհի Մարիա Ֆէօդորօվնայից. «Ուրախ եմ ի պատիւ ս. Աստուածամօր եկեղեցու հիմնադրութեան առիթով։ Ցանկանում եմ այսուհետեւ աջողութիւն իմ ստին մօս Կովկասում ուղղափառութիւն վերականգնող ընկերութեանը։ Անկեղծօրեն շնորհակալ եմ ձեզանից, կոմսունի Վ.որոնցովա-Դաշկովայից եւ ընկերութեան անդամներից արտայայտված զգացմունքների համար. ՄԱՐԻԱ»։ Այս հեռագիրները պատասխան եղան այն հեռագիրների, որոնք ուղարկվեցին Թիֆլիսում ուղղափառ նոր տաճարի հիմնադրութեան առիթով և որոնց տակ ստորագրել էին էկզարխ Իննոկէնտի արքեպիսկոպոսը, կոմսունի Վ.որոնցովա-Դաշկովան, սենատոր Վատացին, Թիֆլիսի նահանգապետ Լ.ոչինա-Լ.ոչինսկին, իշխ. Բագրատիոն-Դաւիդովը, Բագուի եպիսկոպոս Գրիգորին, Արխիպովը՝ Կովկասում ուղղափառութիւն վերականգնող ընկերութեան կողմից։

✦ Մեզ հաղորդում են, որ այս կիրակի, Հոգեգալստեան տօնի օրը՝ Էջմիածնում կատարվելու է նոր վեհարանի շինութեան հիմնարկութիւնը։

✦ Մեզ հաղորդում են, որ Վարագի վանքի 50-ամեայ յոբելեանին ներկայ լինելու համար վանպուրականցիների Թիֆլիսի գաղութը իր կողմից պատգամաւորներ է ընտրել տիկ. Մարիա Սաֆարեանին, Միքայէլ Ասլանեանին և Զաքար Սօլախեանին։ Առաջին երկուսը արդէն մեկնել են Վան, իսկ վերջինը կը մեկնէ այս օրերս։

✦ Էջմիածնի սինօդը թեմական առաջնորդներին թէև ուշ՝ ուղարկել է «Ժամանակաւոր հրահանգ թեմական ժողովի» փոքրիկ բրօշիւրը։

✦ Յունիսի 2-ին Կ. Հ. Բ. Ընկերութեան Ղարաջեան դահլիճում Հայոց Դրամատիկական Ընկերութեան անդամների ընդհանուր ժողովի շարունակութեան ժամանակ գաղտնի քուէարկութեամբ վարչութեան լրացուցիչ անդամներ ընտրվեցին Արամ Նազարէթեան և ճարտարապետ Բ. Տէր-Սարգսեան։ Փոխ-անդամներ ընտրվեցին Գր. Օքրոյեան, Գ. Լեոնեան և վարչութեան նախկին անդամ Լ. Բաբայեան։

✦ Թիֆլիսումն է ներկայումս ռուսական Կայսերական Աշխարհագրական Ընկերութեան իսկական անդամ Ե. Լիխէվը, որ Գիտութեանց Ճեմարանի յանձնարարութեամբ գիտական նպատակներով շրջելու է Թերեքի և Կարսի շրջանները, Թիֆլիսի և Գանձակի նահանգները։

✦ Մուղանի դաշտում երևացել է բազմաթիւ մորեխ, որ անցել է Պարսկաստանից։ Թիֆլիսից ուղարկված է յատուկ ինստրուկտոր։

✦ Վաղը Թիֆլիս կը հասնէ Կիէվից պրոֆ. Արտէմիեվը, որի մասնակցութեամբ քաղ. վարչութիւնը յունիսի 10-ին ժողով է գումարելու քաղաքային էլեքտրական կայարանի հարցի վերջնական լուծման համար։

✦ Մատակարարական գործի միջվարչական յանձնաժողովը՝ համաձայն Երևանի նահանգապետի միջնորդութեան՝ որոշեց յատկացնել երեք տարով այն 29,472 ռուբլու գանձումը, որ վճարելու է Նոր-Բայազէտի գաւառի Նորագուղ գիւղը։

✦ Յունիսի 1-ին տեղի ունեցաւ քաղաքային վարչութեան և գումայական ֆինանսական ու իրաւաբանական մասնաժողովների միացեալ նիստը, ուր քննվեց Կովկասի ապագայ կրթական բարձր հաստատութեանը խոստացված գումարը վճարելու հարցը։ Միացեալ խորհրդակցութիւնը որոշեց այժմեան պետական բանկի գրասենեակը մացնել 100,000 ռուբլի տոկոսաբեր թղթեր կովկասեան հասալարանի գլխաւոր կոմիտէի անունով հինգ տարի ժամանակով։ Բարձրագոյն հաճութիւնը հասալարանի բացման մասին ստանալուց յետոյ յիշեալ գումարը դառնում է գլխաւոր կոմիտէի սեփականութիւն։ Իսկ եթէ հասարակ գեպքում թոյլտուութիւնը չը ստացվի, այդ գումարը իր տոկոսիքով անցնում է կրկին քաղաքին։ Իսկ ինչ վերաբերում է քաղաքի կողմից հասալարանի շինութեան տեղի համար խոստացված 200 դեսեատին հողաբաժնին, միացեալ խորհրդակցութիւնը որոշեց, որ քաղաքային վարչութիւնը մի ստորագրութիւն տայ գլխաւոր կոմիտէին այն մասին, որ նա իրաւունք չունի ոչ վաճառել, ոչ գրաւ դնել, ոչ էլ կապալով տալ այդ հողաբաժինը հինգ տարվայ ընթացքում, և երբ կայսրի թոյլտուութիւնը կը ստացվի, հողաբաժինն էլ կը դառնայ գլխաւոր կոմիտէի սեփականութիւն։

✦ Հարց է բարձրացված հացէների սեղանը ոստիկանապետի դիւանատնից քաղաքային ինքնավարութեանը յանձնելու մասին։ Այդ առիթով քաղ. վարչ. անդամ իշխ. Ն. Ե. Արղութեանը զբաղված է այդ հարցի քննութեամբ։

✦ Կարևոր գործերի քննիչ Բուսանովը Վերայի գաւիվարի յունվարի 5-ին պատահած կատաստրոֆայի առիթով հարցաքննում է էլեքտրաքարշի վրա հսկող դումայական մասնաժողովի անդամներին։

✦ Վաղը Թիֆլիսի Հասարակական կլուբում (Բօրսայի դահլիճ) տեղի կունենայ վերջին երեկոյթը։ Գ. Խատիսեանը կը կարդայ բեֆերատ անգլիական մինիստրութեան ներկայ ճգնաժամի մասին։ Բեֆերատից յետոյ կը կայանայ կլուբի անդամների արտակարգ ժողովը շինութեան հարցի մասին։ Այս երեկոյթը անցեալ շաբաթ օրը չը կայացաւ հեղեղի պատճառով։

✦ Կ. Հայոց Հրատ. Ընկերութեան ընդհանուր ժողովում որոշվել է ճիւղեր բանալ Բագուում, Բաթումում, Ալէքսանդրօպոլում, Ջուլֆայում և Նոր-Բայազէտում։

✦ Երևանի նահանգապետը թոյլատրել է Վ. Իսկանդարեանին հրատարակել Երևանում հայերէն մի օրաթերթ «Ակօս» անունով, տարեկան 3 ռուբլի բաժանորդագնով։

✦ Յունիսի 1-ից պօստային ժամանակները։

չական, նա կը պահպանէ «մի հնչիւնին մի գիր» սկզբունքը։ Բայց մեծ մասամբ այսպէս չէ լինում. շատ լեզուներ, չը նայելով որ բառերի արտասանութիւնը փոխվել է՝ նրանց գրութեան նախկին ձևերը էլի պահպանում են։ Այսպիսի լեզուները ուրեմն հետևում են ավանդական ուղղագրութեան, որով շատ յաճախ բառի այժմեան արտասանութիւնը չէ համապատասխանում նրա հին գրութեան ձևին, որ այժմս էլ պահպանվում է։ Այսպիսի ավանդական ուղղագրութեան հետևող լեզուներ են նոր յունարէնը, ֆրանսերէնը և այլն, որոնցից հ. Մէնէվիշեանը բերել է իր օրինակները։ Այդ օրինակներից մի երկուսի վրա ցոյց տամ ավանդական ուղղագրութեան ծագումը։ Մեզանից ավելի քան 2500 տարի առաջ յոյները արտասանում էին épéidê (եպեիդէ), gunê (գունէ, գիւնէ), և իրանց այբուբենի գրերով այս բառերն այնպէս էին գրում, որ ամեն մի գիրը համապատասխանում էր այդ բառերի ամեն մի հնչիւնին, կամ ամեն մի հնչիւնը արտայայտվում էր իրան յատուկ գրով։ Ուրեմն այն հին ժամանակ յոյների ուղղագրութիւնը հնչական սիստեմով էր և «մի հնչիւնին՝ մի գիր» էր համապատասխանում։ Դարեր անցան, ժողովրդի բերանում այդ բառերի արտասանութիւնը փոխվեց, դարձավ էպիդի, գինի. բայց գիտնականները՝ սրբապղծութիւն համարելով նախկին պանծալի հելլէնական գրութեան ձևը փոխել՝ պահպանեցին նրան —ի մեծ ՁԿԱՍ յունական գրագիտութեան զարգացման և ի տանջանս դպրոցական թշվառ սերնդին։ Այժմ, երբ գրագիտութիւն սովորած յոյնը տեսնէ գրված épéidê, gunê՝ իրավունք չունի կարդալու այդ բառերն՝ ինչպէս գրված են. դպրոցում նրան չարչարելով, պատժելով, տարիներով դասատանում պահելով վերջապէս կրթել են սխալ կարդալ—էպիդի, գինի։ Նոյնպէս և երբ նրան թելադրեն գրել այս յունարէն բառերը՝ նա, շնորհիվ իր ստացած ունկատը և թիկամբ դաստիարակութեան՝ չի գրի, ինչպէս պէտք էր, այդ բառերը ճիշդ արտայայտող գրերով, այլ կը գրէ հին ուղղագրութեամբ, որովհետև այդպէս ընդունված է, այդպէս են իրան սովորեցրել գրել։ Իսկ եթէ միևնոյն գրագէտ յոյնին ասէք, թէ գրեցէք osurwzqի Միսիսիպի, Գինի, Էպիդի բառերը՝ նա, առանց վարանելու, հնչական սիստեմով կը գրէ Misisipi, Gini, Epidi, և ոչ թէ, հ. Մէնէվիշեանի պէս մտածելով, թէ i, ê, u, ei, oi գրութիւնները մի հնչիւն ունեն՝ կգրէ meisêsipoi, goinê, oipudi, և այլն, որ կատարեալ յիմարութիւն կը դառնար։
Ուրեմն յոյնն էլ, գերմանացին էլ, ֆրանսիացին էլ և այլն երբ նոր բառ գրելու լինեն՝ հետևում են հնչական սիստեմին, մի հնչիւնը մի գրով են արտայայտում. իսկ երբ նրանք իրանց լեզվի՝ առաջուց արդէն գրված բառերն են գրում՝ հնչական սիստեմը զոհ են բերում ավանդական գրութեան, գրում են ոչ այնպէս՝ ինչպէս արտասանում են, այլ այնպէս՝ ինչպէս սովորեցրել են նրանց դպրոցում։
Բացի սրանից հէնց այն լեզուներում, որոնցից օրինակներ է բերել հ. Մէնէվիշեանը՝ «մի հնչիւնին մի գիր» սկզբունքի չգոյութիւնը հաստատելու համար՝ կան բազմաթիվ հնչիւններ, որոնց իւրաքանչիւրի համար միայն մի գիր է գործածվում։ Քանի՞գիր է գործածում արդի յունարէնը՝ a, p, k, l, m, n, p, r, s, t... հնչիւններն արտայայտելու համար, կամ ֆրանսերէնը՝ b, d, h, l, m, n, p, r, t, u, v... հնչիւններն արտայայտելու համար. նոյնը կարելի է ասել և գերմաներէնի, ռուսերէնի և այլ լեզուների համար։ Սրանք բոլոր «մի հնչիւնին մի գիր» սկզբունքը ունեն և գործադրում են իրանց հնչիւններից մի մասի արտայայտութեան համար, իսկ միւս մասի վերաբերմամբ՝ շեղվել են այդ սկզբունքից և գործ են ածում 2 և ավելի գիր՝ ավանդական ուղղագրութեան հետևելով զանազան պատճառներով։ Վերջապէս սխալվում է հ. Մէնէվիշեանը, պնդելով թէ «շատ դժուարաւ պիտի կարենանք՝ զարգացած լեզու մը ցոյց տալ, որ «մէկ հնչիւնի մէկ գիր» յատկացուցած ըլլայ»։ Շատ դժվար չէ ցոյց տալ այդպիսի լեզուներ. ես առ այժմ կարող եմ ցոյց տալ իտալերէնը, սպաներէնը, սերբերէնը, չէխերէնը, վրացերէնը, որոնք մի հնչիւնին մի գիր են յատկացնում. սրանց շատ է մօտենում և մեր հայերէնը, որ իբրև ընդհանուր կանոն՝ հնչական սիստեմի ուղղագրութիւն ունի։
Ասածներից եզրակացվում է.
1) «Մի հնչիւնին մի գիր» վարդապետութիւնը նորահնար, նորանշան բան չէ, այլ գոյութիւն ունի ամենահին ժամանակներից ի վեր, և մեզանից մօտ $2^1/_2$ դար առաջ իբրև գիտական սկզբունք քարոզվել է գիտնականների կողմից։
2) Այդ սկզբունքը եղել է տիրող և միակը բոլոր լեզուների մէջ այն ժամանակ, երբ նոր սկսել են գրել, բայց շատերի մէջ յետոյ տեղի է տվել պատմական կամ ավանդական ուղղագրութեան սիստեմին։
3) Այդ սկզբունքը ներկայումս պահպանում են բոլոր լեզուները այն դէպքերում, երբ գրում են նոր և օտարազգի բառեր։
4) Այդ սկզբունքը ներկայումս պահպանում են նոյն իսկ ավանդական ուղղագրութիւն գործածող լեզուները՝ իրանց հնչիւնների մի խոշոր մասի համար։
5) Այդ սկզբունքը ամբողջապէս գործ են դնում, իբրև ուղղագրական սիստեմ, մի քանի զարգացած լեզուներ։
Ուրեմն Հ. Մէնէվիշեանը «մի հնչիւնին մի գիր» սկզբունքը կոչելով «հիմովին սխալ», «սոփեստութիւն», «նորահնար վարդապետութիւն» և այլն՝ չարաչար սխալվում է. գիտութեամբ թէ անգիտութեամբ՝ այդ իմ գործը չէ։
Ավելի հիմնավոր և գործնական է այս հարցի միւս կողմը, թէ ինչու այդ քաղաքակրթված ազգերը, ինչպէս են գերմանացիք, ֆրանսիացիք և այլն, չեն փոխում իրանց ավանդական դժվար ուղղագրութիւնը, հաշտվում են մի հնչիւնը երկու-երեք-հինգ տեսակ արտայայտելու չարիքի հետ։ Եթէ այդ ազգերը բազմատեսակ և անհամեմատ ավելի մեծ դժվարութիւններ տանում են, ինչու մենք չենք կարող մի թեթև անյարմարութիւն տանել վ գրութեան նկատմամբ, մանավանդ որ այս հնչիւնի գրութեան ավանդական ձևը կարելի է ճիշդ կանոններով որոշել և սխալների առաջն առնել։
Մօտաւորապէս այս մտքով է ձևակերպում հ. Մէնէվիշեանը իր առարկութիւնը «Վ» հնչիւնի գրութիւնը միօրինակութեան վերածելու մեր առաջարկութեան, այսինքն վեվագրութեան դէմ։
Մի առ մի բացատրել, թէ ինչու այսինչ լեզուն իր այս-ինչ հնչիւնի բազմատեսակ թերի գրութիւնը չէ վերածում հընչական պարզ սիստեմի՝ անկարելի է. դրա համար հարկավոր է ամբողջ հատորներ գրել, օգտվելով այդ ազգերի մէջ գոյութիւն ունեցող, իւրաքանչիւր հնչիւնի գրութեան նվիրված ընդարձակ գրականութիւնից։ Հնարավորութիւն չունենալով և անպատակ համարելով այսպիսի մանրամասն բացատրութիւն տալ՝ ես կը բավականանամ ընդհանուր գծերով բացատրելով այն պատճառները, որոնց շնորհիվ ավանդական ուղղագրութիւնը պահպանում է իր գոյութիւնը քաղաքակիրթ ազգերի մէջ։
1) Կան լեզուներ, որոնց մէջ գրութեան ձևն այն ատիճան հեռացած է արտասանութիւնից, որ եթէ այսօր նրանք կամենային հնչական սիստեմի փոխել իրանց ուղղագրութիւնը՝ իրանց ամբողջ անցեալ տպագրութիւնները, հարիւր հազարավոր գրվածքներ, տասնեակ միլիոններով հատորներ միանգամայն պիտի անպէտքանային։ Սա կը դառնար մի համազգային չարիք և մանավանդ կը շոշափէր բազմաթիվ հեղինակների և հրատարակիչների շահերը։
2) Կան լեզուներ, որոնց մէջ եթէ նիւթական զոհաբերութիւններ յանձն առնելով, այնու ամենայնիվ փորձ անէին հնչական սիստեմին դառնալ՝ պէտք է շվարէին մի անյաղթելի դժվարութեան առաջ, այն է՝ թէ ինչպէս պէտք է այս կամ այն բառը արտասանել, որովհետև գոյութիւն ունեն կենդանի արտասանութեան մէջ բազմաթիւ նիւանսներ։
3) Կան լեզուներ, որոնց մէջ շատ բառեր կան տարբեր նշանակութիւններով, բայց միանման հնչիւններով. այդ բառերը գրութեան մէջ միմեանցից զանազանվում են տարբեր ուղղագրութեամբ։ Եթէ հնչական սիստեմն ընդունվեր և այդ բառերը միատեսակ գրվէին՝ խօսքի իմաստը շատ կը շփոթվէր։ (Խօսելու ժամանակ՝ այս շփոթութիւնից խուսափում են՝ առանձին առոգանութեամբ, շեշտադրութեամբ, որ գրութեան մէջ չէ կարելի արտայայտել)։
4) Կան լեզուներ, որոնց մէջ միևնոյն հնչիւնի տարբեր գրութիւնը յատկացված է օտարազգի բառերի կամ ստուգաբանական որոշութիւն մտցնելու համար։
5) Կան լեզուներ, որոնց մէջ ավանդական ուղղագրութիւնը պահպանված է՝ ուղղակի հնավանդութեամբ, ազգային նեղ շովինիզմով։ Այսպէս է նոր յունարէնը, որը կանոնավորող գիտնականները, դեռ Յունասանը Թուրքական լծի տակ եղած ժամանակ, սաստիկ բորբոքված էին իրանց հայրենիքի պանծալի անցեալով, և Հոմերոսների, Արիստոտէլների, Սոփոկլէսների լեզվի համար սահմանված և ընդհանրացած ուղղագրութիւնը չը կամեցան զոհ բերել նոր, «գռեհիկ» յունարէնի արտասանութեան։ Մօտավորապէս այնպէս՝ ինչպէս մեր մէջ կատարվել է և կատարվում է այժմ, և այլն։
Այսպէս ուրեմն՝ ավանդական ուղղագրութեան հետևող լեզուները ունեն ավելի կամ պակաս յարգելի պատճառներ՝ այդ ուղղագրութիւնը պահպանելու. բայց չը մոռանանք, որ նրանք բոլորն էլ ձգտող են այդ գրութիւնից, համարում են նրան չարիք և միջոցներ են փնտռում նրան վերացնելու և հետզհետէ բարեփոխում են։ Ուղղագրութիւնը թեթևացնելու, հնչական սիստեմին մօտեցնելու հարցը միշտ զբաղեցնում է այդ ազգերի գիտնականներին ու մանկավարժներին և երբեմն այնպիսի խիստ արտայայտութիւն է ստանում, որ քաղաքական հզօր իշխանութիւնն էլ անկարող է լինում առաջն առնել։ Գերմանիայում 1876 թվին մանկավարժների ժողովը որոշեց մի շարք ուղղագրական թեթևութիւններ մտցնել լեզվի մէջ. ամենակարող Բիսմարկը շրջաբերականով (1880 թ. փետրվարին) արգելից այդ թեթևացրած ուղղագրութեան գործածութիւնը իրան ենթարկված վարչութեան մէջ, բայց և այնպէս նա ընդհանուր ընդունելութիւն գտավ։

Ստ. Մ.

(Վերջը միս անգամ)

կաւոր բաժանմունքներ են բացված Կօջօրում և Հաջիքէնդում (Գանձակի նահ.)։

◆ Սուրմում, տեղական ոստիկանութեան ծառայող Դաւիդ Աբազաձէն ատրճանակով սպանել է հարազատ քրոջը։ Պատճառներն անյայտ են։

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

◆ Յունիսի 3-ին ոստիկանական պաշտօնեաները Ծղնէթսկայա փողոցում ձերբակալեցին յայտնի տէրրօրիստ Մարտիրոս Լօլաձէին, որ մեղադրվում է բազմաթիւ յանցագործութիւնների մէջ։

◆ Թիֆլիսի գեն.-նահանգապետի կարգադրութեամբ տուգանքի են ենթարկվում կազմարար Այվազեանը և Ղազար Մնացականեանը ամէն մէկը 100 ռուբլի կամ մի ամսով բանտարկութեան և Ալէքսէյ Նազարովը 27 ռուբլի տուգանքի առանց վկայականի զէնք կրելուն համար։

◆ Յունիսի 1-ին «Կուլտուրա» գրախանութի լիազօր Ալիքէզ Բլիւմբերգը յայտնեց խուզարկու ոստիկանութեան պետին, որ յիշեալ գրախանութի նախկին գործակալ Ալէքսանդր Շէրբակովը, որ ներկայումս ապրում է Կարսում, իր ծառայութեան մէջ գտնված միջոցին 4500 ռուբլու կեղծ անդորրագրերով սրա-նրա անունից գրքեր է բերել տուել կենտրօնական վարչութիւնից։ Այս յայտարարութեան առիթով հեռագիր ուղարկվեց Կարսի ոստիկանապետին յիշեալ Շէրբակովին ձերբակալելու մասին։ Պատասխան ստացվեց, որ Շէրբակովը արդէն կալանաւորված է։

◆ Յունիսի 2-ին շուրջկալի ժամանակ 10-րդ քաղաքամասում ձերբակալվեց 25 անգործ և անանցաթուղթ մարդ։

ԲԱԳՈՒԻ ԼՈՒՐԵՐ

◆ Բագուի քաղաքագլուխ Ն. Բաէվսկին Կովկասի Փոխարքայից ի պատասխան նաւթարդիւնաբերողների համագումարի խորհրդի և բօրսային կօմիտէի նրա առողջանալու առիթով ուղարկած հեռագրի ստացա հետևեալ հեռագիրը. «Անկեղծօրէն շնորհակալ եմ ձեզանից և խնդրում եմ հաղորդել իմ սրտագին շնորհակալիքը Բագու քաղաքի աղգաբնակութեանը, Բագուի նաւթարդիւնաբերողներին և բօրսային կօմիտէին շնորհաւորելու և արտայայտած թանդագին զգացմունքների համար։ Գենեռալ-ադիւտանտ կոմս Վօրոնցով-Դաշկով»։

◆ Բ. Հայոց Կուլտուրական Միութիւնը ստացաւ հետևեալ հեռագիրը կոմսից. «Բագու. Կուլտուրական Միութեան նախագահ Խաչիսեանին։ Անկեղծ շնորհակալ եմ ձեզանից և Բագուի Կուլտուրական Միութեան բոլոր անդամներից շնորհաւորանքի և արտայայտած ջերմ զգացմունքների համար։ Գենեռալ-ադիւտանտ կոմս Վօրոնցով-Դաշկով»։ Այս պատասխանը ստացվեց հետևեալ հեռագրի դէմ. «Հանուր Կովկասի համար յաւերժական Ձեր, կոմս Իլարիօն Իվանովիչ, ծննդեան տարելիցին, որ զուգադիպվում է Ձեր Պայծառափայլութեան տկարութեան վերջնական ապաքինման հետ, Բագուի Հայոց Կուլտուրական Միութիւնը բաղդաւոր է առաքել Ձեզ իր խոնարհ շնորհաւորանքները։ Թող Ամենաբարձրեալը պարգևէ երկար տարիներ Ձեզ՝ Կովկասի կուլտուրական խաղաղ բարգաւաճման յարգարժան Հովանաւորողիդ, որպէսզի այդ երկիրը, որի բաղդը կայսրի ինքնակալ կամքով վստահեցված է Ձեզ, Ձեր խելացի կառավարութեան ներքոյ դառնայ հարուստ, ծաղկեալ և երջանիկ։ Նախագահ Միութեան՝ Կոստ. Խաչիսեան»։

◆ Մօտիկ ապագայում Բագու են գալու Պետական Դումայի Կովկասի պատգամաւորներից մի քանիսը։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Սմբատ Իւղաշ. «Սիրոյ ու տանջանքի յուշերից». Ալէքսանդրօպոլ, 1909 թ.

Փոքրադիր, 32 երեսից բաղկացած մի տետրի մէջ զետեղված են երկու տասնեակ ոտանաւորներ և մի փոքրիկ պատմուածք։

Անփորձ է գրիչը, ուժեղ չեն զեղումները, նոր չեն ձևակերպութիւնները, խոր չեն ըմբռնումները։

Բայց կան մի երկու փորձեր, որոնց մէջ նկատվում են տրամադրութեան աջող արտայայտութիւններ, հակադրութիւնների ըմբռնումներ, ժողովրդական դայլայլիկների իւրացումներ։

Առաջ բերենք մի ոտանաւոր։

Կամարովն երկնի երկու ամպ աղւոր
Լողում են կայտառ, ուրախ, բերկրալից.
Ներքևը մէկ հատ շիրիմ մենաւոր
Ընկած է խաբված սիրուց, աշխարհից...
Երգում է թռչնակ անդորը, անվրդով
Ու զոյգ ամպիկներ փարվում են իրար.
Ամպերի ներքև կնճռոտ խորհրդով
Մենաւոր շիրիմ թախծում է մռայլ...

Այդտեղ, մի քանի տողերի մէջ, կան և տրամադրութեան արտայայտութիւններ և հակադրութիւններ։

Մի ուրիշ ոտանաւորի մէջ ասված է հետևեալը.

Եկաւ գարուն. վարդ ու ծաղկունք
Սիրոյ ձէնով երգեցին,
Գարուն կորած սէրը յիշեց,
Ու հառաչեց իմ հոգին...
Եկաւ աշուն. ծառ ու ծաղկունք
Սուգի ձէնով երգեցին,
Ցաւը յիշեց ու նրանց հետ
Խոր հառաչեց իմ հոգին...

Մի ոտանաւորի մէջ երգված է ժողովրդական ոճերով Շողիկը։ Այդտեղ կան համեմատութիւններ, պատկերաւոր բառեր և բաւական աջողված են չափերը։

«Մի պատանու յուշատետրից» պատմուածքում թոյլ է հիւսուածքը, բայց պատկերաւոր է նկարագրութիւնը, անմիջական է տրամադրութիւնը։

Ինչպէս երևում է, հեղինակը ծանօթ է գիւղական կեանքին և գիւղական աշխատաւորին, բայց ոտանաւորները քիչ են շօշափում գծեր այդ աշխարհից. նրանք պատում են մեծ մասամբ անձնական սիրոյ և անհատական զգացմունքների շուրջը։

Արտայայտված գաղափարների չափազանց պարզութիւնը, տեխնիկայի թերութիւնները առիթներ չեն տալիս յանձնարարականների համար, բայց եթէ զարգանալու ընդունակ են այն աջող փորձերը, որոնք կան սկսնակի երախայրիքում, այն ժամանակ մենք գոհ կը լինենք, որ ողջունել ենք այդ փորձերը։ Ա. Բ.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԿՈՉ ՄԸ ԿՐԹԱՍԷՐ ԵՒ ՈՒԼՆԻԱՍԷՐ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

Կ. Պոլիս, 15 մայիս

Զէյթունցիք միշտ աշխատած են ըլլալ որքան շինասէր, նոյնքան և գրասէր մարդիկ դարերէ ի վեր։

Գրեթէ քառորդ դար մը առաջ հիմնուած Զէյթունի կեդր. վարժարանը նուիրած է բաւական ուսեալ երիտասարդութիւն մը, որ հիմած էր Միութիւն մը տարիներ առաջ՝ նպատակ ունենալով հետապնդել Զէյթունի նոր սերունդին և ընթերցասէր հասարակութեան զարգացման և յառաջդիմութեան։ Զէյթունի Շրջանաւարտից Միութիւնը վերակազմուեցաւ 1908 օգոստոս 24-ին իր նախկին նպատակով, այս անգամ աւելի եռանդուն, լրջօրէն շարունակելու այն գործը, զոր սկսած էին տարիներ առաջ։

1910 յունվար 10-ին կազմուած է նաև Պոլսոյ մէջ այս Միութեան մէկ մասնաճիւղը զէյթունցի, պօլսեցի և գաւառացի աղգայիններէ՝ նպատակ ունենալով օգնել բարոյապէս թէ նիւթապէս Զէյթունի Շ. Միութեան մատենադարանին։

Արդ՝ նկատի ունենալով Զէյթունի Շ. Մ. մատենադարանին աղքատիկ հանգամանքը և նկատելով որ Պոլսոյ և այլ հայաշատ կեդրոններու մէջ կան խակապէս Զէյթունը և անոր յառաջդիմութիւնը սիրող աղգայիններ, հրապարակով և սրտագին կոչ կընենք ամէն կրթասէր անձի, որպէսզի հաճին այս առթիւ իրենց թանկագին օժանդակութեամբ մղում տալ սոյն գործին. իսկ հեղինակներու, խմբագիրներու, գրավաճառներու, մատենադարաններու և ուլնիասէր հասարակութեան, որպէսզի ջանան իրենց բարոյական և նիւթական սրտաբուխ օգնութեամբ և նուէրներով քաջալերել սոյն Միութեան Պոլսոյ մասնաճիւղը, որով և Զէյթունի Շ. Միութիւնը։

Կը սիրենք յուսալ թէ հայ հասարակութեան բոլոր խաւերուն մէջ անլսելի պիտի չմնայ կրթութեան և յառաջդիմութեան անունով եղած սոյն յոյժ կենսական կոչը։

Ի դիմաց Զէյթունի Շ. Միութեան Պոլսոյ մասնաճիւղի

Գործադիր ժողովոյ
Ատենապետ՝ Յարութիւն Մ. Եաղուպեան
Ատենադպիր՝ Յովհ. Պ. Մահտէսեան

Միութեան Զէյթունի հասցէն.—Ձեռամբ Խաչիկ Եաղուպեանի՝ Շրջանաւարտից Միութեան մատենադարանին յանձնելի.

Միութեան Պոլսոյ հասցէն.—Պօլիս, Ղալաթիա, Դէմիր-խան III յարկ. ալէքթջի Գրիգոր Թիւրպէնտճեան, յանձնելի Շ. Մ. մասնաճիւղին։

ՄԱՏԵՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵՐ ՄԷՋ

У насъ, на Руси, особенно критика получила въ глазахъ массы превратное понятіе: критиковать для многихъ значитъ ругать. а критика одно и то же съ ругательной статьей. Мало того: критикой называютъ и сатиру, и пасквиль, а въ провинціи, въ среднихъ кругахъ общества, критикой называютъ пересуды, сплетни и злоязычіе.

Бѣлинскій

I

Բոլոր նրանք, որոնք գործում են հայ մտաւոր-գրական հողի վրա կամ սոսկ դիտում ու հետևում են նրա շարժման ընթացքին, առանց վարանումների զոյգ ձեռքով կը ստորագրեն ռուս մեծահռչակ քննադատի վերոյիշեալ տողերի տակ, որոնք նոյնչափ, եթէ ոչ աւելի, ընդունելի են հայ գրականութեան քննադատական արտայայտումների էութիւնը։

Խօսքս չէ վերաբերում վերլուծական սիստեմատիկ քննադատութեան, որը, իբրև ուղեցոյց մի ճիւղ գրական արտադրութիւնների մէջ, իսպառ բացակայում է մեր աղքատիկ անդաստանում։ Խօսքս վերաբերում է այսպէս անուանված բիբլիոգրաֆիական-գրախօսական փշրանքներին պարբերական մամուլի մէջ։

Ինչպէս շատ երևոյթներ, այնպէս էլ վերջինս, մեր մէջ հակոտնեայ դրութիւն ունի։

Այն թերթերն ու ժուրնալները Եւրոպայում, որոնք կլսում են իրանց մէջ գրախօսութեան մշտական բաժին, ունեն, սովորաբար, նոյնպիսի պրոֆեսիոնալ վարիչներ այդ բաժնի համար, ինչպէս քաղաքական, գրական, գիտական և այլ բաժիններն ունեն։ Եւ խմբագրութիւն տեղացող այն բոլոր նոր գրքերը, որոնց մասին օրգանը ցանկանում է արտայայտվել, յանձնվում են պայմանաւորված աշխատակիցներից համապատասխան մասնագէտների՝ մատենախօսական մասի համար։ Հրատարակված ամէն մի բեցէնզիա նոյնքան արտայայտութիւն է տուեալ օրգանի, ընդհանուր առմամբ նոյնքան նրա կարծիքն է, որքան նրա միւս բաժինների յօդուածները։ Եւ թերթի գրական կամ բացասական վերաբերմունքը գէպի որևէ գրքի որևէ տեսակէտը՝ ընթերցողի կողմից նկատվում է որպէս օրգանի վերաբերմունք, օրգանի յանձնարարութիւն կամ ոչ յանձնարարութիւն, և ոչ միայն սոսկ գրախօսութեան հեղինակի։

Մեր մէջ բոլորովին ընդհակառակը։

Ես աւելի քան հաւատացած եմ, որ մեր պարբերական մամուլի անմիջական ներկայացուցիչները՝ խմբագիրներ թէ աշխատակիցներ, որոնք կրում են իրանց վրա մամուլի գաղափարային դեկավարութեան ծանրութիւնը, շատ անգամ անծանօթ են լինում այն գրքի բովանդակութեան, որի մասին գրված բեցէնզիան — մի հեռաւոր, յաճախ անյայտ պարոնի կողմից գրված — հրատարակում են նրանք։

Այդպիսի գրախօսականը, արդէն, չէ համարվում, և անկարելի է համարել, օրգանի կարծիք, չէ կազմում կօլլեգիալ մարմնի վերաբերմունք դէպի մի որևէ գրականաբան երևոյթ, տեսակէտ, այլ նկատվում է որպէս սուբիեկտիվ արտայայտութիւնը բեցէնզիալի հեղինակի։ Խմբագրութիւնը կարող է նոյնքան համաձայն չը լինել մատենախօսի կարծիքների հետ, օրքան և հակամատենախօսի։ Շնորհիւ այդ, այսպէս անուանված, կօլլեգիալ ձեռնպահութեան, մեր մէջ գրական աշխատանքը գնահատվում է ոչ թէ թերթի կողմից, որպէս հաւաքական արտայայտիչ հասարակական որոշ հոսանքի, այլ մասնակի անհատների կողմից։ Իսկ ինքը հեղինակը, գրականութեան մշակը, խրախուսվում կամ վատաբանվում է ոչ թէ օրգանի կողմից, որպէս հրապարակախօսական որոշ ազդակ ոյժի, այլ պատահական, երբեմն օրգանի ուղղութեան իսկ չը պատկանող սուբիեկտների կողմից։

Գրականական երևոյթների սիստեմատիկ գնահատումների բացակայութիւնը կազմում է մէկը հայկական ժուրնալիստիկայի այն խոշոր թերութիւններից, որոնց պատճառները մէկից աւելի են, բազմաթիւ։

Պատահական և սուբիեկտիվ գնահատումներն արդէն անպակաս են այն բացասական յատկութիւններից, որոնց խարազանիչ ընդորոշումը տեսանք Բելինսկիի տողերի մէջ։ Բայց այդ բացասական գծերը աւելի թանձր են մեր մէջ, քան ռուսական գրական կեանքում, նոյն իսկ Բելինսկիի օրերին։

Մեր մտաւոր-գրական անդաստանը այնքան փոքր ու սահմանափակ է, մի ինքնամփոփ անձուկ իրականութիւն, որի մէջ գրոծող-գրողների սակաւաթիւ գրուպան կազմում են համարեա մի լայն գերդաստանի անդամներ, որոնք ի մօտոյ ճանաչում են իրար։

Հայ գրախօսը իր առաջն ընկած երկի նկատմամբ, որպէս քննութեան օբիեկտի, ամենից առաջ հարց է տալիս իրան՝ ո՞ւմ ուխտութիւնն է այդ, փոխանակ հարցնելու՝ ի՞նչ է այդ ուխտութիւնը, որպէս այդպիսին, որպէս գրական մի նոր երկ, իր բովանդակութեամբ։ Շնորհիւ այդ նահապետական գաղափարի վերաբերմունքի, մեր մէջ աւելի շուտ գնահատվում է՝ գրական կամ բացասական իմաստով՝ ինքը հեղինակը, քան նրա գրական աշխատութիւնը, որպէս հրապարակական կոնկրետ փաստ։ Գուցէ ոչ մի տեղ այնքան արմատացած չէ succès d'estime, այսպէս անուանված յարգանքի, համակրանքի աղօղութիւնը, որքան մեզ մօտ. այսինքն մի անգամ ժողովրդականութիւն վաստակած հեղինակի յետագայ աշխատութիւնները աջողութիւն են գտնում ոչ թէ ըստ իրանց ներքին օբիեկտիվ արժանիքների, այլ շնորհիւ հէնց այդ ժողովրդականութեան, դէպի հեղինակի անունը տածած վաղեմի, ընդհանուր համակրանքի։ Succès d'estime մի մեծչանական, ոչխարամտային սովորութիւն է,—որքան էլ այն հականաւելի լինի մասսայական հոգեբանութեան տեսակէտից,—որ, անշուշտ, յատուկ է ամենուրեք որոշ չափերով, բայց ամենամեծ չափերով այնտեղ, ուր հեշտ է հասարակական հմայք, ժողովրդականութիւն վաստակելը, որովհետև չը կայ երևոյթների և արժէքների խոր ու բազմակողմանի, վերլուծող ու զտող սիստեմատիկ կրիտիկա։

Եւ հայ գրախօսը երգում է ազգային հիմն, հիւսում պանեգիրիկա ժողովրդական գրողի հասցէին, ջատագովում ու փառաբանում նրա նոր երկը ամենաքաղցր էպիտետներով, ընտանեկան և ինքնանուաստ վերաբերմունքներով, ու այդ բոլորը հրամցնում է նա ընթերցողին, որպէս մատենախօսութիւն։

Վերաբերմունքների միւս տեսակէտը թայֆայականութիւնն է, կամ, այդ ծեծված արտայայտութիւնից խուսափելու համար, ասենք՝ գրուպպայական խնամութիւնն է։ Այս դէպքում ևս աւելի շուտ քննադատվում է հեղինակը, օան նրա կենդրէտ արտադրութիւնը։ Գրախօսը, առաւել՝ եթէ նա պատահական մէկն է, լայն ասպարէզ է տալիս իր սուբիեկտիվ քմահաճոյքներին։ Եթէ տարբեր խմբակի է պատկանում հեղինակը, մեր եռանդուն բեցէնզենտը ուխտեալ թշնամու նման ոչինչ արժանաւորութիւն չէ ուզում գտնել ու ճանաչել նրա երկի մէջ։ Նա գրախօսութիւնը վերած է պարզապէս զրախօսութեան և անձնական խծբծանքների։ Հրապարակական խօսքը կորցնում է իր լրջութիւնը։ Աւելի հեշտ է դատել ու դատապարտել, քան հասկանալ. դիւրին է ծիծաղել, քան բացատրել. հեշտ է նաև ուրանալ, քան խոստովանել։ Ուստի գրախօսը և՛ դատապարտում է, և՛ ծիծաղում. և՛ ուրանում հեշտութեամբ ու առատօրէն։ Մինչդեռ ընթերցողը սպասում է լրագրի էջերում ճշգրիտ տեղեկութիւն և գնահատութիւն երկի գրական արժանիքների և բացասական գծերի նկատմամբ։ Կարճ. ընթերցողը իրաւունք ունի սպասելու լրագրական քննադատից՝ Տակիտոսի ասածի համաձայն՝ «sine ira et studio», այսինքն վերաբերմունք առանց զայրոյթի և կրքոտութեան։

Որքան հայ լրագիրը*) անփոյթ ու անպատասխանատու է դէպի հրապարակական մատենախօսութիւնը, այնքան հայ բեցէնզենտը. անբարեխիղճ է և մինչև ցինիզմի աստիճան անհաշիւ՝ գրախօսութեան մէջ։

Մէկը միւսին՝ ուղիղ յարաբերական։

(Կը շարունակվի) B. Lucifer

*) Անշուշտ, խօսքս չէ վերաբերում ոչոչ թերթի, այլ ունի ընդհանուր սկզբունքային նշանակութիւն։

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՅԱՅՏՆՈՒՄ Է

Բագու, Արաբյին.—Մեծութեան պատճառով սպասում էր հերթի։ Լոյս կը տեսնէ առաջիկայ շաբաթվայ ընթացքում։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ԲԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ԲԱԼԱՆԹԱՐ
Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՒԱԳԵԼԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

Հիմնված 1880 թ.

(Կուկիա, Վօրոնցովի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից
ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ՝

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան և վէներական (սիֆիլիս) հ.։
Կ. Մ. ՉԻԿՕՎԱՆԻ—9½—11 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային։
Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.։
Ն. Տ. ՄՈՒԼԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւ.։
Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վէներակ., վիրաբուժութեան և միգասեռ. հ.
Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆՕՎ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.։

ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ Պ. Ս. ՉԻԼԲԵՐՇԱՑ—12½—1½ ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.։
Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հիւ.։
Բ. Գ. ԱՂԱՍԱՐԵԱՆ—1½—2 ժ. ներքին և երեխայոց հ.

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ՝

ԿԻՆ ԲԺԻՇԿ Պ. Ս. ՉԻԼԲԵՐՇԱՑ—6—6½ ժ. մանկաբարձ., կանանց և որթայոց հ.։
Ի. Ֆ. ՄԱՐՑԻՇԵՎՍԿԻ—6—7 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.։

Վճարը 50 կ.։ Զբաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կոնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

103. 0—58

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԼՈՅՕ ՏԵՍԱՆ

1) «ՏՂԱՄԱՐԴԻ ՏՐԻՊԷՐԸ և ԲԺԸԸԿՈՒԹԻՒՆԸ», պատկերազարդ, գինը 20 կօպ.։ Անհրաժեշտ է ամեն մի հասակաւորի, մանաւանդ գաւառացիների համար, որտեղ չը կան մասնագէտ բժիշկներ։ Բազմաթիւ խորհուրդներ և դեղեր տրիպէրի դէմ։ 2) «ՏՂԱՄԱՐԴԻ ՍԵՌԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ»։ Բացարձակապէս ցոյց են տրված տղամարդի ամբողջ սեռական բնոյթը, գաղտնիքները և կրքերի ազդեցութիւնը։ Կարճ ժամանակում գրքերը սեռերտակալելի ընդունելութիւն գտան և սպառվելու մօտ են։ Ծախվում են Թիֆլիսում՝ «Կենտրոնական», «Գուտտենբերգ», «Փարոս» ու «Գովկասեան» գրավաճառանոցներում։

(օ. մ.) 677. 5—2

„ԳՈՒՏՏԵՆԲԵՐԳ“ ԳՐԱԽԱՆՈՒԹՈՒՄ ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ ԵՆ

Մոխիրների տակից, վէպիկ Ա. Անարոնեանի	40 կ.
Հաջի Բէգ, հայ-յեղափոխական կեանքից, Վ. Փափազեանի	60 կ.
Գարուն, արմանաթ գրական գեղարուեստական	1 ր. —
Մուրացանի երկասիրութիւնները, հ. ա.	1 ր. 50 կ.
Էջմիածնի արգարութիւնը, Բենիկ վարդապետ	25 կ.
Նոր ժողովածու, միջնադարեան հայոց տաղեր Կ. Կոստանեանի	1 ր. —
Գրիգոր Մագիստրոսի թղթերը, Կ. Կոստանեանի	2 ր. — ր.
Ներսէս Ե. Աշտարակեցի, կաթողիկոս հայոց, Կոստանեանի	30 կ.
Մարգիկ արածում են, Մելոյեանի	10
Դաղափարների և անձնաւորութեան դերը պատմութեան մէջ, Կարլայլի, թարգմ. Ա. Դասպարեանի	25 կ.
Գիտաւորները, պատկերազարդ, ժողովրդական պատմութիւն	50 կ.
Արմէն ու Ֆաթման, դրամա 5 գործ., Շ. Պ.	25 կ.
Աշխէն, դրամա 5 գործ. Շ. Պ.	25 կ.
Պօստ-Կարտ, Ալ. Ծատուրեանի (կենսագրութիւն)	20 կ.
Պատմական քաղուածքներ, Դաւիթ և Դանիէլ կաթողիկոսներ	30 կ.
» » Ս. Ա. և Բ. Եփրեմ կաթողիկոս	80 կ.
» » Յովսէփ կաթողիկոս	30 կ.
Հայոց եկեղեցու վարչութիւնը և ծուխը, բժ. Շահնազարեան	60 կ.
Հարիճոյ վանակ. ընկ. յիշատակարանն ու հաշիւը, Կ. Կոստանեանի	2 ր. —
Մուրացանի Բ. հատոր	1 ր. 50 կ.
Աչքերը խօսում են, Այվազեանի (պատկերներով)	25 կ.

Դիմել՝ Тифлисъ, книжный магазинъ „Гуттенбергъ“ Г. И. Галустяну.

(ու. ե.) 690. 2—1

БАЗАРЪ НОВОСТЕЙ ВАРШАВА.

ԵՐԿՈՒ ԶՈՅԳ
հրեգանց եւ ամուր
ԿՕՇԻԿ միայն 5 ր. 95 կ.

ՄԻ ԶՈՅԳԸ ՏՂԱՄԱՐԴԿԱՆՑ, ՄԻ ԶՈՅԳԸ ԿՆԱՆԱՑ ՀԱՄԱՐ։

Գինը շատերին զարմանալի կը թւայ և կրնդունեն իբրև բէկլամ։ Դրանից խուսափելու համար յայտարարում ենք, որ 200 ՐՈՒԲ. ՏՈՒԳՈՒՆԳ կը վճարենք նրան, ով կարդանայ ապացուցել, որ յիշեալ 2 զոյգ կօշիկը չէ համապատասխանում նշանակված գնին։ 2ը նայած այդքան էժանութեան, մեր կօշիկէն. պատրաստվում են վերջին մոդայով, չալիկներով։ Նրբանները, կրունկները և այլ ատոմները մաքուր կաշուց։ Երեսները պատրաստով. են ամուր, սև կամ գունաւոր կաշուց, շուրջկաներով, շատ յարմար և թեթև։ Ըստ պատրաստ. համար խնդրում ենք չտապել պատուիրագրել՝ յիշատակելով համարը կամ չափը վերջակներով։ Ճանապարհածախքը պօստային սակագնով, պատուիրողի հաշիւն։ Ուր. ենք անյապաղ, վերադիր վճ. և առ. կանխավճ.։ Միայն Արևել. Սիբիրից և Մանջուրիայից պահանջ. է 2 ր. կանխավճ. (կարելի է եւ մարկներով)։ Գահանջները խնդրում ենք հասցէագրել.

Въ „БАЗАРЪ НОВОСТЕЙ,“ Варшава, Граничная № 5—68.

Մի զոյգ կօշիկ ցանկացողները վճարում են. տրամարդ. 3 ր. 25 կ., կանացիին 3 ր.։
Խնդրում ենք չշփոթել մեր կօշիկը. այլ ֆիրմ. հետ, որոնք յայտարարում են 2 զոյգը 5 ր. եւ էժան, քանի որ նրանց կօշիկը. նրբանները թղթից են, կոպիտ կարված եւ առանց որոշ ձեւի։

(4, 24) (В. 38801) 664. 2—1

Печатается и въ самомъ непродолжительномъ времени поступитъ въ продажу:

„СПИСОКЪ ФАБРИКЪ И ЗАВОДОВЪ РОССІИ“.

Списокъ этотъ съ разрѣшенія Г. Министра Финансовъ и Г. Министра Торговли и Промышленности—составленный Редакціею «Торгово-Промышленной Газеты» и издаваемый Торговымъ Домомъ Л. и Э. Метцлъ и К°.

ЯВЛЯЕТСЯ ЕДИНСТВЕННЫМЪ ОФФИЦІАЛЬНЫМЪ ИЗДАНІЕМЪ

перечня существующихъ въ Европейской и Азіатской Россіи фабрично-заводскихъ предпріятій.

Какъ оффиціальное изданіе «Списокъ фабрикъ и заводовъ Россіи» будетъ заключать въ себѣ точныя данныя о всѣхъ предпріятіяхъ фабрично-заводской промышленности, свыше 30,000 адресовъ, и кромѣ сего, въ немъ будутъ сообщены впервые самыя полныя свѣдѣнія о всѣхъ табачныхъ и спичечныхъ фабрикахъ, сахарныхъ, винокуренныхъ и кирпичныхъ заводахъ, мукомольныхъ мельницахъ и маслодѣльныхъ заводахъ.

Съ выпускомъ этого единственнаго оффиціальнаго изданія торгово-промышленнымъ кругамъ уже не придется прибѣгать къ различнымъ частнымъ аналогичнымъ изданіямъ, которыя, преслѣдуя исключительно коммерческія цѣли и не заботясь нисколько о полнотѣ и точности свѣдѣній, сообщаютъ, якобы по оффиціальнымъ даннымъ, въ спискахъ фабрикъ и заводовъ уже устарѣлыя, крайне неточныя и далеко неполныя свѣдѣнія.

Цѣна «Списка фабрикъ и заводовъ въ Россіи» по предворительной подпискѣ опредѣлена въ 10 рублей за экземпляръ, каковая по выходѣ изданія въ свѣтъ будетъ значительно повышена.

Подписка принимается въ редакціи «ТОРГОВО-ПРОМЫШЛЕННОЙ ГАЗЕТЫ», С.-Петербургъ, Галерная, 24. и въ Торговомъ Домѣ Л. и Э. МЕТЦЛЪ и К°, Москва, С.-Петербургъ, Варшава.

142. 0—8

Типографія „Экономія“ Большая Ванкская № 3.